

MISJONSHØGSKOLEN

EF 6,10-17: GUDS FULLRUSTNING

HVORDAN LESE TEKSTEN IDAG?

MASTER OPPGAVE LEVERT FOR KURSET:

FORDYPNINGSFAG: DET NYE TESTAMENTET (NT) 30-MOPG/MATH

AV

DAG SJURSEIKE

STAVANGER

MAI 2013

Kapittel 1: Innledning

Kapittel 2: Innledning til Efeserbrevet

- Efeserbrevets opprinnelse, formål og innhold

Kapittel 3: Eksegese av Ef 6,10-17. Guds fulle rustning

- Tekst tolkning
- Historisk bakgrunn og tradisjon for tekst med henblikk på hellig krig i det Gamle Testamentet

Kapittel 4: Tekstens aktualitet i dagens samfunn

Kapittel 5: Oppsummering

Litteratur

Kapittel 1

Innledning

Efeserbrevet 6,10-17 er en tekst jeg alltid har funnet meg selv interessert i og stadig vender tilbake til ved lesing av bibelen generelt, og Efeserbrevet spesielt. Jeg finner tematikken om hellig krig sterkt motiverende som kristen selv i alle deler av mitt liv og min hverdag. Jeg er også interessert i tematikken for hvilken krig som utkjempes: Kampen for det gode i Guds tjeneste, mot den onde og de ødeleggende makter i verden. Hellig krig dreier seg da altså her om åndelig krigføring.

Teksten er blitt til i, og er preget av et romersk-hellenistisk miljø, og i datidens miljø var det vanlig og en dagligdags affære å forholde seg ånder og åndemakter. Dette ser en også blandt kristne i nåtid, men det er særlig fremtredende i andre kulturer enn de en finner i vår vestlige verden. Med unntak av i marginale miljøer og grupperinger i dagens vestlige samfunn, er tanken om ånder og åndevesener noe som er fremmed og uvant for folk å forholde seg til. Kamp mellom gode og onde makter ses ikke som relevant i samfunn hvor en har en rasjonell tilnærming til bevisbare realiteter og naturlover, og hvor en kan vise til legevitenskap og psykologi.

Jeg vil i denne oppgaven søke å gi en tolkning av Ef 6,10-17, og jeg vil forsøke å se teksten som relevant i et moderne samfunn. Jeg vil bruke funnene i eksegesen i en drøfting om hvordan kirken og individuelle kristne skal kunne forholde seg til tekstens tematikk i dagens samfunn, og da særlig rettet mot tilsvarende samfunn jeg selv er en del av.

Jeg vil som det fremgår av innholdslisten starte med en innledning til Efeserbrevet i kapittel 2. Jeg vil søke å gi en historisk bakgrunn for brevet og presentere brevets hovedlinjer, samt dets hensikt. Forfatterskap og opphavsted for brevet er spørsmål som det hersker en del debatt og uenighet rundt, og jeg vil også vise til ulike syn og teorier rundt disse spørsmålene i denne delen av innledningen.

Oppgavens hoveddel er kapittel 3, og det vil her bli foretatt tolkning og utleggelse av valgt tekst. Jeg vil søke å få frem hvordan hellig krig føres med åndelig krigføring i NT. Herunder vil jeg også gi hellig krig som beskrevet og omtalt i GT en egen presentasjon, da Efeserbrevets tekst bygger på denne tradisjonen i fremstillingen av kampen mellom det gode

og det onde i verden. Jeg vil i siste del av kapittelet knytte sammen tekstens bagrunn i GT med funnene jeg har gjort i eksegesen i et eget ekskurs.

Jeg vil som allerede nevnt foreta en drøfting av mine funn i eksegesen i lys av spørsmålsstillingen i oppgaven med kapittel 4. Jeg vil vise til budskapets relevans og aktualitet i dagens samfunn, og søke å få frem hvordan en skal unngå at mulige feiltolkninger utvanner eller forvrenger tekstens budskap.

Jeg vil avslutte oppgaven i kapittel 5 med en oppsummering av funn og drøfting, og søke å gi en mulig konklusjon.

Kapittel 2

Innledning til Efeserbrevet

2.1 Forfatterskap og tilblivelse¹

I henhold til tidens standard praksis for brevskrivning starter forfatteren med å presentere seg selv som apostelen Paulus (Ef 1,1; 3,1). Brevet inneholder flere personlige kommentarer: Forfatteren har hørt om leserenes tro og kjærlighet (1,15), han takker og ber for dem (1,16), han kaller seg selv Jesu Kristi slave (3,1; 4,1) og han ber leserene gå i forbønn på hans vegne (6,19-20). Personen som her utgir seg for å være Paulus er godt kjent av sine lesere og han er trygg på at leserene tar ham for å være den han er.

Paulinsk forfatterskap av Efeserbrevet var universelt akseptert i oldkirken, og det var først sent i det 18. og tidlig i 19. århundre det begynte å bli reist kritiske spørsmål til dette standpunktet. Brevet ble ofte brukt som referanse tidlig i kirkens liv, og det skal ha startet allerede med Klemens av Roma (95 e.Kr). Ignatius siterer fra brevets omtale om Guds rustning (6,11-17), og av Polykarp som siterer Ef 4,26 sammen med Salme 4,4 som Skrift. Ireneus siterer Ef 5,30, og bruker 'som den velsignede Paulus erklærer i sitt brev til Efeserene' som introduksjon. Dette er ett av flere tilfeller hvor Ireneus tilskriver Paulus brevet (*Adversus Haereses* 1.8.5; 5.2.3; 8.1; 14.3; 24.4). Markion så på Efeserbrevet som genuint

---

¹ Følgende avsnitter bygger på O'Brien : *Ephesians* s.4. Sitater er hentet fra Best E.: *A Critical and Exegetical Commentary on Ephesians*, 1998 s.15.

paulinsk men at det var skrevet til Laodikea (Tertullianus, *Adversus Marcionem* 5.17), og det er listet som et av de paulinske brevene i den Muratoriske kanon (ca. 180). I det 3. århundre var det vanlig å tilskrive Paulus brevet av både ortodokse aktører og deres motparter som ble anklaget for vranglære.

Som allerede nevnt begynte de første kritiske spørsmål til paulinsk forfatterskap av Efeserbrevet å melde seg mot slutten av det 18. og tidlig i det 19. århundre, og dette har etterhvert medført at en idag har et flertall av dem som taler mot at brevet er skrevet av Paulus selv. Argumentene mot paulinsk forfatterskap er likevel ikke entydige og soleklare, og flere av dem som hevder brevets ektehet fremhever at forfatteren uansett har fordypet seg så gjennomgående i Paulus brevene at det har formet dennes tanke- og handlemønster etter Paulus.

2.1.1 Efeserbrevets upersonlige preg²

Paulus er Efeserbrevets 'impliserte' forfatter (1,1; 3,1), og han hevder sin apostoliske autoritet og beskriver seg selv som en lidende slave for Kristus, evangeliet og hedningene. (3,1.13; 4,1; 6,19.20). Han gir likevel ingen detaljer om sin lidelse eller sitt fangenskap i brevet. Det fremstår i brevet som om forfatteren bare har generell kunnskap om sine lesere (1,13.15.16), og forfatteren stiller spørsmål om de har hørt om hans formidling av Guds nåde i forkynnelsen for hedningene (3,2). Forfatteren stiller også spørsmål vedrørende leserenes mottakelse av instruksjonene de har fått. Mangelen på personlige hilsener i dette brevet står i kontrast til Romerbrevet, hvor Paulus kommer med utvidede hilsener til de kristne i Roma, en by han ikke hadde besøkt tidligere (Rom 15-16). Disse momentene forsterker bildet av en forfatter som mangler en dyptgående relasjon til sine lesere.

Ifølge Apostlenes gjerninger kom Paulus til Efesos på slutten av sin andre misjonsreise, på høsten 52 e.Kr. Der tjenestegjorde han i synagogen en kort tid før han la ut på returen til Jerusalem (Apgj 18,18-21). Han returnerte ett år etterpå under sin tredje misjonsreise, og han ble da værende i byen i to og et halvt år før han dro våren 56 e.Kr (19,1-20,1). Ett år etter der igjen besøkte han Efesoskirkens eldste i Miletus på veien til Jerusalem fra Korint (20,16-38). En kan stille spørsmålstegn ved at Paulus sier i Efeserbrevet at han 'har hørt' om deres tro og

---

² Følgende avsnitter bygger på O'Brien: *Ephesians* s.5 og DeSilva: *An Introduction To The New Testament*. s.721.

kjærlighet (Ef 1,15) når han har tilbrakt så mye tid i Efesos. Herunder kommer også hans korte og upersonlige farvel i brevets avslutning. Et viktig moment i diskusjonen rundt sistnevnte er hvordan en tolker Ef 1,1. Om en går ut ifra at ordene 'i Efesos' ikke var med i den opprinnelige teksten, men har kommet som et senere tilskudd, kan en se brevet som et generelt brev skrevet av Paulus, og sendt enten til kirkene i og rundt Efesos, hvor av en del ville ha blitt til etter Paulus sin avreise, eller til kirkene i og rundt det sør-vestre Lille-Asia med begynnelse i Efesos.

Om en ser brevet som et generelt og sirkulert brev kan dette lettere forklare brevets generelle preg og upersonlige tonelag. Paulus ville i et slikt tilfelle ha henvendt seg til kristne hvorav mesteparten Paulus aldri hadde møtt. At Paulus har 'hørt' om deres tro trenger ikke bety at han ikke har spilt en rolle i evangeliseringen av Efesos, eller at han ikke har førstehånds kjennskap til de kristnes trofasthet i Kristus. Uttrykket Paulus bruker her indikerer at de kristne i Efesos er kjent langt utover deres egne grenser for menighetens vekst (Som i 1 Tess 1,8-10). Mangelen på personlige hilsener styrker Efeserbrevets posisjon som et sirkulert brev ment for mange ulike menigheter.

I liket med i Kolosserbrevet ber forfatteren av Efeserbrevet om forbønn under sitt fangenskap (Ef 6,19-20), og vedkommende opplyser at Tykikos vil komme med brevet og med nyheter om Paulus sin situasjon (6,21-22). Slike detaljer har blitt brukt til å underbygge at brevet har sitt opphav i en reell situasjon fra Paulus sitt liv, mens de som taler for pseudonymitet hevder at disse detaljene er gitt for å underbygge fiksjonen om at Efeserbrevet er et ekte paulinsk brev.

2.1.2 Språk og stil³

Språket som er brukt i Efeserbrevet varierer i fra de ubestridte Paulus brevene i mindre detaljer. Viktigst av disse forskjellene er ord og uttrykk som bare brukes her. Det tales om "åndens vesignelse" (1,3), "verdens grunnvoll" (1,4), "tilgivelse for syndene" (1,7), "sin viljes mysterium" (1,9), "sannhetens ord" (1,13), "herlighetens Far" (1,17), "lystene i vårt eget kjøtt og blod" (2,3) og "gått i lære hos Kristus" (4,20). Efeserbrevet snakker om "djevelen" (4,27; 6,11) fremfor å bruke navnebetegnelser, som Satan (Rom 16,20; 1 Kor 5,5; 7,5; 2 Kor 2,11;

---

³ Følgende avsnitter bygger på O'Brien: *Ephesians* s.5-8 og DeSilva : *An Introduction To The New Testament* s.716-717.

11,14; 12,7; 1 Tess 2,18; 2 Tess 2,9). En finner likevel uttrykket "denne verdens gud" i 2 Kor 4,4. Efeserbrevet er eneste sted Jesus er omtalt som "den elskede" eller "ham som han elsker så høyt". Det tales i Efeserbrevet om "i himmelen" (1,3.20; 2,6; 3,10; 6;12) fremfor "i det himmelske". Forfatteren bruker også uttrykket "Derfor heter det" til å introdusere sitater. "Sannhetens ord" finner en likevel også i Kol 1,5, og tilsvarende i 2 Kor 6,7 og 2 Tim 2,15. "Lystene i vårt eget kjøtt og blod" i Ef 2,3 har parallell i Joh 1,13 og "herlighetens Far" (1,17) har til "Herlighetens Gud" i Apgj 7,2. Tilsvarende sistnevnte finner en også i Matt 16,27; Rom 6,4; Fil 2,11; 4,20. Mange av disse uttrykkene er unike i Corpus paulinum, selv om en finner paralleller i andre deler av NT. Paulus bruker da også en særpreget språkbruk for hvert enkelt av sine brev, så dette er ikke noe unikt for Efeserbrevet. Det kan skyldes en rekke ulike faktorer som forfatterens humør, forfatterens relasjon til sine lesere og tema som blir adressert. Et argument som ofte brukes mot paulinsk forfatterskap er at språkbruken ligger nærmere kirkefedrenes stil, men dette kan igjen speile Efeserbrevets påvirkning på kirkefedrenes språkbruk og stil. Brevet har vært i bruk så tidlig som av Ignatius av Antiokia.

Efeserbrevets forfatter tillater seg en mer overflødig språkbruk og svulstig stil enn det en ser av andre Paulus brev, og lange setninger dukker opp mer frekvent. Stilen kalles plenoistisk, og denne kjennetegnes av lange setninger som blir utvidet med relativsetninger og partisippkonstruksjoner (Eks: 1,3-14; 15-23; 2,1-7; 3,1-13; 4,11-16; 6,14-20) 41 ord som er brukt i Efeserbrevet finner en bare i dette brevet, og 84 ord finnes ikke i Paulusbrevene men finnes i resten av NT. Synonymer blir gjentatte ganger forbundet med genitivkonstruksjoner (Eks: Ved bruk av uttrykk for kraft i 1,19; 3,7; 6,10), men i andre anledninger plasseres synonymer side om side (Eks: "visdom og forstand" i 1,8 og "misgjerningene og syndene" i 2,1) for å få retorisk virkning. Gjentakelsen av ord og uttrykk er en annen side av Efeserbrevets retoriske stil. Eksempel på dette er oppsamlingen av uttrykk som refererer til Guds valg og intensjon (1,3-11), viten (1,17-18), eller nåde og barmhjertighet (2,4-8). Endelig finner en også 'tankerim' i 2,14-18 i relasjon til fred, enhet og opphevelse av fiendskapet.

Slike trekk dominerer brevets første halvdel, hvor forfatteren med intensjon bruker høyverdig språk i tale om vesignelse, lovprisning, bønn og doksologi. Andre steder brukes mer direkte, kortfattet og livlig diskurs. Sammenlignet med annen paulinsk litteratur er ikke bruken av de lange setningene uvanlig, selv om Efeserbrevet inneholder et stort antall. Paulus velger å bruke lange setninger i doksologier og bønner (Ef 1,3-14.15-23; 3,14-19. Sammenlign Rom 8,38-39; 11,33-39; 1 Kor 1,4-8; Fil 1,3-8; 1 Tess 1,2-5; 2 Tess 1,3-10), i uttalelser med betydelig doktrinalt innhold (Ef 2,1-7; 3,2-13. Sammenlign Rom 3,21-26; 1 Kor 1,26-29; 2,6-

9) og i formanende tekster (Ef 4,1-6.11-16; 6,14-20. Sammenlign 1 Kor 12,8-11; Fil 1,27-2,11). Å hevde at Paulus ikke skulle ha kunnet skrive på en slik måte vil være å stille spørsmål ved hans kreativitet. Disse setningene er ikke i utakt med de andre brevene. Selv med slike forskjeller speiler likevel største parten av språkbruken i Efeserbrevet språket i de ubestridte brevene.

2.1.3 Adressat⁴

Et spørsmål som kan stilles er om Efeserbrevet opprinnelig var adressert til ”de hellige i Efesos, de troende i Kristus Jesus”, eller om det var til de hellige troende generelt. Preposisjonsuttrykket ’i Efesos’ finnes ikke i P46, Codex Sinaiticus eller Codex Vaticanus, som er 3 viktige og tidlige vitner til Corpus paulinum. Komiteen som utformet den standardiserte kritiske teksten til det greske Nye Testamentet var jevnt delt i sitt syn på dette spørsmålet. De valgte tilslutt å beholde ordene i teksten basert på flere gode vitner som talte for dem, men satte paranteser rundt dem i teksten siden de 3 nevnte vitnene ikke hadde disse ordene med.

Ordene ’i Efesos’ kan ha blitt utelatt av de personene som kopierte manuskriptene for å få brevet til å fremstå mer universielt, da dette brevet fremstår mindre situasjonsorientert enn de andre brevene i Corpus paulinum. Men det er også mulig at den opprinnelige uspesifiserte adressen, som ville være på sin plass i et sirkulert brev, ble satt inn på et tidlig tidspunkt i brevets overleveringshistorie.

Markion omtalte Efeserbrevet som brevet til Laodikea (Kol 4,16), og dette er et tegn på at det har vært en del desput rundt brevets korrekte historiske bakgrunn i det andre århundre.

Ettersom et stort antall tidlige manuskript har Efesos som adressat, uavhengig av om den var påført av forfatteren eller av noen andre tidlig i overføringsfasen, og at ingen manuskript har alternative steder som adressat (Eks: Smyrna, Laodikea eller Hierapolis. Alle av dem steder med yrende kristne miljøer sent i det første og tidlig i det andre århundre), tyder på at brevet i det minste har vært ment for Efesos. Og om sirkulert, ment for kirkene i og rundt Efesos.

Med henblikk på de impliserte leserene så refererer forfatteren av Efeserbrevet til hedningene blandt dem eksplisitt på flere punkter (Eks: Ef 2,11-13), eller taler om deres tidligere livsførsel

---

⁴ Følgende avsnitter bygger på DeSilva: *An Introduction To The New Testament* s.721-723.

og konverteringsopplevelse på en måte som er mer passende for hedninger enn for jødiske konvertitter. Dette ekskluderer likevel ikke en del jødekristerne blandt leserene ettersom deler av brevet kunne adresseres spesielt til en spesifikk del av publikummet, og disse delene ville det da bli forventet at andre deler av publikummet 'så bort' fra.

2.1.4 Opprinnelsessted

Efeserbrevet er tett knyttet opp mot Kolosserbrevet i forhold til innhold og de spesifikke handlingene til Tykikos, som vil levere begge brevene og bringe nyheter om Paulus situasjon i fengsel (Ef 6,21-22; Kol 4,7-9. Dette gjelder også den omfattende ordrette parallellen de to brevene imellom). Det må ses som det samme besøket det her tales om, og grunnen til at Onesimus ikke omtales i Efeserbrevet er at Tykikos drar direkte til Kolossai. Om Efeserbrevet er skrevet av Paulus så vil dette helle i mot at begge brevene (muligens også brevet til Philemon, om det ble skrevet samtidig med Kolosserbrevet) ble sendt fra Roma. De kristne i Efesos ville ikke trenge Tykikos som budbringer om Paulus satt fengslet der.

Dersom Efeserbrevet er skrevet av en disippel eller kollega av Paulus etter apostelens død vil det være umulig å vite hvor brevet ble skrevet. Det kan da like gjerne ha blitt skrevet i Efesos, som andre steder. I oldkirken ble tradisjoner bevart som indikerte at sterk paulinsk påvirkning (Eks: Timoteus) vedvarte der. Dette kan også være grunnen til den mulige fjerningen av stedsnavn referansen, dersom forfatteren skrev til lokale menigheter.

2.1.5 Efeserbrevets oppbygning

Brevet kan deles i åpningsord (1,1-2), to hoveddeler og avslutning (6,21-24). Brevet tar i helhet for seg hvordan fellesskapets medlemmer integrerer kirkens identitet som "Guds forlikede folk" (Ef 1,1-3,21) i deres interaksjon med hverandre og i deres egne liv som en del av dette folket (Ef 4,1-6,24). Ef 1,3-3,21 utgjør del 1 og er brevets indikative innhold som er læren om Guds frelseshandling og gaver, mens 4,1-6,20 utgjør del 2 og dekker det imperative innholdet som er oppfordringen til livsførsel basert på del 1 og veiledning til hvordan dette

gjøres i praksis. Henvendelsen går til spesifiserte grupper innenfor den kristne husholdingen og avsluttes med felles oppfordring til alle kristne.⁵

Del 1:

- a. Prolog (1,1-2)
- b. Lovprisning av Guds planlagte åndelige velsignelser (1,3-14)
- c. Bønn om visdom og åpenbaring (1,15-23)
- d. Individets nye status (2,1-10)
- e. Felleskapets nye status (2,11-22)
- f. Utfyllende forklaring av mysteriet (3,1-13)

Del 2:

- a. Vandring i fellesskap (4,1-16)
- b. Vandring i hellighet (4,17-32)
- c. Vandring i kjærlighet (5,1-6)
- d. Vandring i lyset (5,7-14)
- e. Vandring i visdommen (5,15-6,9)
- f. Bli stående i åndelig krigføring (6,10-20)
- g. Konklusjon (6,21-24)

---

⁵ Se Hoehner: *Ephesians* s.64-69.

2.1.6 Efeserbrevet og Kolosserbrevet ⁶

Når en leser begge brevene vil en legge merke til at mye av innholdet i Kolosserbrevet har parallelt materiale i Efeserbrevet. Totalt gjør dette parallellstoffet en tredjedel av Kolosserbrevet. Dette kommer tydeligere frem om en setter opp en sammenstilling:

- Ef 1,1-2 og Kol 1,1-2: Åpningsord
- Ef 1,22-23 og Kol 1,17-19: Kristus som legemets hode, og kirken er legemet
- Ef 2,13-18 og Kol 1,20-22: Forsoning med Gud gjennom Jesu død på korset
- Ef 4,16 og Kol 2,19: Legemets tilknytning til, og oppbygging i Kristus
- Ef 5,19-20 og Kol 3,18-4,1: Instruksjoner om atferd i husholdningen
- Ef 6,21-22 og Kol 4,7-8: Anbefalingen av Tykikos og omtale av hans ærend

Begge brevene tar opp enkelte tema som ikke er vanlig for andre brev tilskrevet Paulus. *Mysterium* (Kol 1,26-27; 2,2; 4,3; Ef 1,9; 3,3.4.9) og *fylde* (Relaterte former: Kol 1,9.19; 2,9-10; Ef 1,23; 3,19; 4,10) står klart frem, og i sammenheng med sentrale tema i hvert brev. En viktig forskjell på brevene er at 'mysteriet' er sentrert rundt Kristus i Kolosserbrevet, mens det er mer sentrert rundt kirken i Efeserbrevet. I begge brevene står Kristus frem som kirkens 'hode'. Begge fokuserer på at Guds handling gjennom Kristus gir forsoning (tilsvarende i 2 Kor 5,19-20) og taler om de troendes oppstandelse med Kristus som noe, på en måte, allerede oppnådd.

Mange lærde av ulike skoler og ulik bakgrunn har studert og sammenlignet disse likhetene i detalj, og dette har gitt flere ulike konklusjoner. Mange hevder, som et antatt standpunkt, at Efeserbrevet er avhengig av Kolosserbrevet. Andre hevder motsatt, at Kolosserbrevet er avhengig av Efeserbrevet, og fremhever at sistnevntes generelle innhold skyldes en spesifikk, polemisk situasjon. Andre igjen hevder at Efeserbrevet er bygget på et tidligere brev, og at dette brevet også er basis for Kolosserbrevet.

Muligheten eksisterer også for at det ikke finnes noen litterær avhengighet mellom de to brevene, og at likheten(e) skyldes at de er skrevet av samme forfatter, og tett etter hverandre. Markus Bart sin representative analyse av parallelle biografiske avsnitt, hymner, doktrinale og beslektede avsnitt i begge brev avdekker noe av kompleksiteten i situasjonen.⁷ På noen

⁶ Følgende avsnitter bygger på DeSilva: *An Introduction To The New Testament* s.719-720.

⁷ Se DeSilva: *An Introduction To The New Testament* s.720.

punkter kan en argumentere at Efeserbrevet kom først, på andre at Kolosserbrevet var det første og igjen andre steder vil det kunne gå begge veier. Noen steder kan det fremstå som at Efeserbrevet har komprimert ulike tekster fra Kolosserbrevet ned til enkelt avsnitt, mens denne fremstillingen kan reverseres for andre avsnitt igjen.

Om Kolosserbrevet har vært en ressurs for en disippel av Paulus, eller om forskjellene er et resultat av at Paulus har skrevet begge brevene på nesten omtrent samme tid til forskjellige publikum og med forskjellig, dog relatert hensikt, lar seg ikke avgjøre entydig i noen retning.

2.2 Teologi⁸

Det hersker en del debatt rundt Efeserbrevets teologi. Men nyansene i brevets teologi er ikke betydlige nok til å utelukke Paulus som forfatter, eller om disse reflekterer en kontekstualisering av budskapet om korset og oppstandelsen for de kristne i Lille-Asia. Sistnevnte kan begrunnes med at de kristne her stod over for betydelig forskjellige utfordringer fra de som møtte kristne i Makedonia eller Roma.

Efeserbrevet legger fokus på oppstandelsen og opphøyelsen av Kristus heller enn hans død og korset. I de ubestridte brevene blir begge fokus tatt opp, og Paulus vektlegger det ene eller det andre alt etter hvilket aspekt av evangeliet han ønsker å formidle til sine konvertitter. I Efeserbrevet er opphøyelsen av Kristus sentral for forfatterens intensjon om å vise til at Kristus har herredømme over åndemaktene. Men også Efeserbrevet tar for seg Jesu død og det som kom av hans død. Eks: Ef 1,7; 2,13-14.16; 5,2.25.

Den brede visjonen i konseptet til Paulus om en frelse som samtidig er 'allerede nå' og 'ennå ikke' blir i Efeserbrevet slått sammen til en oppfylt frelse i Ef 2,7-10. I dette brevet legges en realisert eskatologi for dagen, fremfor en klar forventning om de dødes oppstandelse og fullendelsen, og det legges her mye større vekt på den kosmiske dimensjonen av Jesu seier enn i de ubestridte brevene. Eks: Ef 1,3-4.9-10.20-23; 2,6; 4,8-10. Forskjellen på Efeserbrevet og de ubestridte brevene er likevel ikke absolutt. Fremtidig eskatologi er ikke fraværende (Ef 1,10.14.21; 2,7; 4,30; 5,6), og kampen mot fiendtlige kosmiske krefter er langt fra over (Ef 6,10-17). Efesos var kjent som et sted med utstrakt praktisering av magi og astrologi, og for å kunne proklamere de kristnes frigjøring fra åndemaktenes grep og makt understreker Paulus

---

⁸ Følgende avsnitter bygger på DeSilva : *An Introduction To The New Testament* s.717-719.

betydningen av Jesu opphøyelse for de troende, slik som han tidligere hadde gjort for å fremheve implikasjonene av Jesu død og oppstandelse. Synet på tid og rom og temporale dimensjoner i Efeserbrevet tilhører et apokalyptisk verdensbilde som binder dette brevet og resten av Corpus paulinum sammen. Mye av oppmerksomheten som vies de fiendtlige åndemaktene og Jesu opphøyelse 'i de himmelske steder' over disse kreftene hører hjemme i apokalyptikken, så vel som i diskusjonen om fremtidig håp. Paulus var en apokalyptisk tenker i tillegg til å være en eskatologisk tenker. Å sette tid og rom opp mot det temporale vil derfor kunne, i denne diskusjonen, fremstå som et uriktig skille.

Kirken har blitt en translokal kirke, med Kristus som sitt hode, i motsetning til tidligere hvor Paulus har snakket om kirken i form av spesifikke lokale menigheter. Paulus sin bruk av legemlige bilder involverte alle de kristne, uten at Kristus ble spesifisert som legemets hode. Denne utviklingen i omtalen av kirken, som en også ser i Kolosserbrevet, kan være en naturlig utvikling i Paulus billedlige språk.

Forfatteren av Efeserbrevet ser tilbake på apostlene og profetene (Ef 2,20), og dette kjennetegner andregenerasjons kristendom. Beskrivelsen av dem som 'hellige' apostler og profeter (Ef 3,5) impliserer en anseelse av apostlene som ville være mer på sin plass i et andregenerasjons perspektiv, ettersom Paulus med liten sannsynlighet ville omtalt seg selv eller andre apostler på denne måten. Apostlene har nå erstattet Kristus som fundament, mens Paulus i 1 Kor 3,9-17 omtaler Kristus som fundamentet. Omtalen av apostlenes rolle som grunnleggere kan likevel ses på som å understreke det opplagte. I og med at alle kristne er 'hellige' (**hagioi**) blir beskrivelsen av profetene også mindre problematisk. Det vil kunne falle Paulus like naturlig å bruke denne beskrivelsen for å vise til dem som 'satt til side' av Gud til et formål (Eks: Rom 1,1-5) som det ville være for en senere generasjon å bruke denne beskrivelsen som en indikasjon på respekten for grunnleggerne. At apostlene er bygningens 'grunnmur' vil endre bildet i 1 Kor 3,9-17, hvor Paulus og Apollos legger fundamentet, som er Kristus. Men apostlene har ikke erstattet Kristus sin unike og overlegne posisjon, ettersom Kristus nå er hele bygningens hjørnestein (Ef 2,20)

Efeserbrevet tar ikke opp rettferdigjørelse ved tro. At det er fraværende som tema her, i likhet med andre dominerende tema som går igjen i de andre brevene, kan ikke brukes like sterkt som et vanttett argument for pseudepigrافي, som den tydelige modifiseringen av paulinsk teologi. Fraværet av jødiske rivaler som forsøkte å konvertere kristne til jødedommen og oppfordre dem til å følge loven, samt tilstedeværelsen av omkringliggende kirker, vil være en

god forklaring på dette. Det er nærværet av slike rivaler som styrer valget av temaet som tas opp i Galaterbrevet. I Romerbrevet tar Paulus opp rettferdiggjørelsen og forsvarer denne mot feilaktige syn på hans forkynnelse som et evangelium uten loven.

2.2.1 Efeserbrevet og Qumran⁹

Et av de mest viktige bidragene fra studier av Dødehavsrullene til vår kunnskap om tidlig kristendom er mengden av nytt bakgrunnsmateriale disse tekstene har gitt oss, noe som har medført en utvidet forståelse av horisonten innenfor jødisk tankeretning i det første århundre. Mange ord og uttrykk som har blitt tatt for å stamme fra en gresk-romersk kontekst har, med oppdagelsen av Dødehavsrullene, også vist seg å være solid fundamentert på jødisk jord og i jødisk tankeretning.

Bruken av ordet *mysterie* i Efeserbrevet har fått forskere til å studere hellenistisk mysteriereligion som det religiøse miljøet en må tolke Efeserbrevet innenfor. Den fremtredende bruken av *mysterie* og fordypelsen i 'mysterier' i Qumran har medført at en nå også ser mot palestinsk-jødisk bakgrunn for forståelsen av begrepet og hva dette betyr for forståelsen av brevet. I Qumran litteraturen, som i Efeserbrevet, finner en uttrykk som binder sammen mysterie, innsikt, visdom, intelligens, kunnskap og åpenbaring. I begge er 'mysterier' eskatologisk orienterte og 'til nå skjulte i Gud'. Forskjellen ligger i det spesifikke innholdet i dette eskatologiske mysteriet. I Efeserbrevet dreier det seg om det eskatologiske herredømme til Jesus og foreningen av hedninger og jødiske konvertitter til ett samfunn.

Efeserbrevets stil speiler også *Regler for samfunnet* og *Damaskus dokumentet*, da spesielt i bruken av genitiver (Eks: Ef 1,6 .."til lov og pris for hans herlighet og nåde"), synonymer og påstander om 'alle' mennesker eller medlemmer av en gruppe.¹⁰ Slike detaljer har fått Karl Kuhn til å konkludere med at 'språkbruken i Efeserbrevet har blitt påvirket av disse tekstene spesielt'. Han refererer da til rullene.

Mange av bildene og temaene i Efeserbrevet har paralleller i de sekteriske tekstene fra Qumran. Sammensetningen av hor, urenhet og grådighet i Ef 5,3 reflekterer 'Belials 3 nett'

⁹ Følgende avsnitter bygger på DeSilva : *An Introduction To The New Testament* s.724-725.

¹⁰ Sitat i dette avsnittet er hentet fra Karl Kuhn: *Brevet til Efeserene* s.116-20, i DeSilva : *An Introduction To The New Testament* s.724.

CD 4,15-16. I sistnevnte tekst brukes *urenhet* i ren rituell kontekst som 'skjending av det Hellige Sted'. Både *Regler for samfunnet* og Efeserbrevet fraråder grovt snakk og tåpelig tale og oppfordrer til lovprisning og oppbyggende tale (Ef 5,3; 1QS 10,2-4). Begge disse tekstene skiller skarpt mellom medlemmer av samfunnet, som tidligere var i mørket men nå har kommt inn i lyset (Ef 5,6-8) og *de ulydige* (Ef 5,6) eller 'mørkets sønner', 'perversitetens sønner' eller 'perverst selskap' (1QS 3,20-21; 5,1.10-11; 6,14-15). Hymnene i Efeserbrevet og Qumran tekstene taler om samfunnets tilgang til de himmelske steder (Ef 2,5-6; 1QH 11,10-12; 3,19-22), et tema som en tidligere har tolket opp mot en gnostisk bakgrunn. Formålet med samfunnet eller opprettelsen av enheten er 'å lovprise Guds ære' både i Efeserbrevet 1,6.12.14 og 1QH 3,23; 9,14. Bildet av samfunnet som et tempel og det spesifikke bilde av hjørnesteinen og fundamentet dukker opp i Ef 2,20-22 og 1QS 8,4-10. Det gjør dette likevel forskjellig, ettersom Jesus er hjørnesteinen og profetene og apostlene fundamentet i Efeserbrevet.

2.3 Formål¹¹

I motsetning til alle andre brev av eller tilskrevet Paulus gir ikke Efeserbrevet noen indikasjon på at det responderer på en ny, spesifikk utfordring i dagliglivet til kirkene i og rundt byen. Brevet er skrevet med den hensikt at forfatteren ønsker å styrke og oppmuntre menighetene det var ment for. Det kan ses mer som et 'styrkemiddel' eller et 'kosttilskudd', fremfor en kur mot et identifisert problem. De fleste fortolkere, enten en hevder paulinsk eller deuteropaulinsk forfatterskap, er samstemte om at Efeserbrevets hensikt er å minne de kristne på noen sentrale og særpregede sider ved deres identitet, og at det skal fortsette å oppmuntre dem til å etterfølge de særskilte verdiene og atferden som kjennetegner denne gruppen. De som taler for paulinsk forfatterskap heller mot å se brevet som en mer generell tilpasning og rafinering av tankegodset Paulus hadde utviklet iforhold til spesifikke utfordringer i Kolossai. Andre igjen ser brevet som 'en første fortolkning av og guide til den paulinske tradisjon i lys av at Paulus var borte'.

---

¹¹ Følgende avsnitter bygger på DeSilva: *An Introduction To The New Testament* s.722-723.

2.4 Budskap¹²

Det sentrale temaet i Efeserbrevet er feiringen av det multidimensjonale 'mysteriet' som er åpenbart gjennom evangeliet (Ef 1,9; 3,3.4.9; 5,32; 6,19). I den horisontale dimensjonen handler mysteriet om inkluderingen av hedningene i Israels åndelige arv (Ef 3,3-6), og oppnåelsen av forlikelsen er på grunn av Kristi død (Ef 2,11-22). 'Fiendskapets skillevegg', som er en revolusjonerende måte å referere til Toraen på (Ef 2,14) og som skilte jøder fra hedninger ses nå på som et stort problem i menneskehetens historie. Denne veggen ville innenfor et jødisk verdenssyn bli ansett som noe positivt ettersom den var instiftet av Gud (Eks: Lev 20,22-26), men den er i konflikt med en annen tradisjon som tiltar i styrke: Guds universalisme. Paulus hadde allerede påpekt uoverensstemmelsen mellom bekjennelsen av Gud som en, og delingen av menneskeheten inn i jøder som ble assosiert med denne Gud på riktig måte og hedninger som var avskåret fra Gud (Rom 3,27-30). I Efeserbrevet har det paulinske evangeliet aktualisert det universalistiske idealet gjennom å forene menneskeheten til ett samfunn som speiler den ene Gud "som har gitt navn til alt som kalles far i himmel og på jord" (Ef 3,15). Det dypeste teologiske bidraget i Efeserbrevet, og fortsatt det mest utfordrende til moderne (opp)konstruerte identitetsbarrierer, er muligens vektleggelsen av at Gud river ned religiøse og etniske barrierer gjennom Jesu korsfestelse.

I sin vertikale dimensjon går mysteriet ut på forlikelsen og foreningen av mennesker til Gud. Liksom mennesker bringes sammen ved å innkorporeres i det ene legemet, slik blir de også koblet til legemets hode som er Kristus (Ef 1,10.22-23; 5,32). Kirken, som forblir i fokus, er også stedet hvor Guds bestemmelse om å forlike og forene himmelske realiteter med jordlige realiteter blir satt ut i live (Ef 1,10) ettersom de troende på jorden også bringes inn i den himmelske sfære som følge av deres innkorporering i Kristus (Ef 2,6). Efeserbrevets forfatter legger stor vekt på Kristus sin opphøyelse, ettersom han med denne hendelsen stiger inn i himmelen igjen og oppretter et brohode der for kirken i sin helhet. Men den grunnleggende hendelsen som gjør denne forlikelsen med Gud mulig er Jesu død (Ef 1,7; 2,16).

Åpningen av Efeserbrevet gjør hyllesten og lovprisningen av Guds ære til et refreng (Ef 1,6.12.14). 'Lovprisningen av Guds herlighet og nåde' og 'lovprisningen av Hans nåde' står frem som en naturlig følge av Guds mektige gjerninger på menneskehetens vegne.

---

¹² Følgende avsnitter bygger på DeSilva : *An Introduction To The New Testament* s.723-727.

Forfatteren selv personifiserer dette prinsippet gjennom sin egen hymneaktige deklarasjon av mysteriet i brevets tre første kapitler, men enda viktigere er det at han påkaller oppmerksomhet om at kirken selv er hovedmidlet som Guds verk må proklameres gjennom til det himmelske og det jordlige publikum (3,9-10). På samme måte som Kristus gir de troende en inngang til himmelen, slik vil det seg at de troende gir Gud et inngangspunkt til skaperverket, og på denne måten gjør Guds generøsitet og gode vilje for menneskeheten kjent ettersom de lever ut Guds mysterie.

Forfatteren selv er klar over at kirkens oppnåelser vil ligge på etterskudd iforhold til dens kall, og derfor vies de tre siste kapitlene i brevet til det kristne fellesskapets dagligliv sett fra et annet utgangspunkt. Her handler det om hvordan fellesskapets medlemmer integrerer kirkens identitet som 'Guds forlikede folk' (Kap 1-3) i deres interaksjon med hverandre og i deres egne liv som en del av dette folket (Kap 3-6). Det indikative og det imperative, deklarasjonen om hva de kristne 'er' i Kristus og de etiske kravene som stilles dem, forblir fundamentalt sammenbundet i Efeserbrevet på samme måte som i de ubestridte Paulus brevene. Som et forent folk skal kirken foran alt annet strebe etter å være forent. (Ef 2,13-16; 4,3-6). I så måte forsøker forfatteren å bringe det teologiske prinsippet om at Jesus har forent ett folk for Gud (Ef 2,11-21; 3,3-6) ned på et nivå som kan overføres til daglige relasjoner og samhandling mellom kristne. Knutepunktet for etikken i Efeserbrevet er faktumet at "vi er hverandres lemmer" (Ef 4,25), og vi må derfor behandle hverandre som våre forlengede lemmer. Dette gjelder for alle kristne (Ef 4,1-6; 4,25-5,2), og gjelder særlig forholdet mellom ektefeller (Ef 5,21-33).

Teologien i NT er alltid transformativ, fremfor å være rent spekulativ. I Efeserbrevet kommer dette frem i særdeleshet gjennom forfatterens interesse for hvordan den troende bør 'vandre' i den kristne gruppens ideologi. Å 'vandre' er et nøkkelord i brevets andre del (Ef 4,11-17; 5,2.8.15), og det er overført i fra brevets første del (Ef 2,2.10) som det blir en kontrast mot når det fortelles om hvordan de troende (og da særlig hedningene) tidligere 'vandret' og livet i gode gjerninger som Gud har gjort i stand for dem til å 'vandre' i. Forfatterens fokus på praktiske detaljer i dette brevet er en gjennomført måte å minne kirken på at den kristne bekjennelse handler mer om gjerning enn ord.

Selv om Efeserbrevet har et triumferende uttrykk gir det også vitnesbyrd om den pågående striden mellom fiendtlige åndemakter og Guds folk (Ef 2,2; 3,10; 6,10-17). Forfatteren bringer fokus over på "ånden som nå opererer blandt de ulydige", måten og midlene til å stå

imot djevelens angrep (Ef 6,10-17) og nederlaget som er påført djevelen av kirkens felttog mot modenhet (3,10). Den utstrakte bruken av magi i Efesos, og det den populære bevisstheten om og manipuleringen av åndemakter som forhistorisk magi innebar, kan være en årsak til at dette temaet er viet betydelig oppmerksomhet her. Men ettersom oppmerksomheten over dette temaet går som en rød tråd gjennom hele NT, så tyder dette på at kampen mot demoniske krefter var en av sidene ved det kristne liv og den kristne erfaring slik de tidlige kristne forstod seg selv og omgivelsene.

I Ef 1,17-23 og 3,14-21 ber forfatteren om at menighetene må få oppdage fullt ut hva Guds arv innebærer, og hva som er gjort i stand for dem, kraften som Gud lar virke gjennom dem og kjærligheten Kristus har for dem. Ved å gjøre dette minner han kristne gjennom alle tider på at den viktigste kunnskapen ikke kommer gjennom akademiske studier og menneskelig kunnskap, men gjennom erfaringen av den Levende Gud og åpenhet for Guds åpenbaringer av Guds selv.

Kapittel 3

Eksegese av Ef 6,10-17. Guds fullrustning

3.1 Oversettelse

10 Til slutt, vær sterke i Herren, nemlig i kraften av Hans mektighet! 11 Kle på dere Guds fullrustning slik at dere kan stå imot djevelens listige angrep, 12 fordi vår kamp ikke er mot blod og kjøtt, men mot makter, mot åndemakter, mot verdens herskere i dette mørket, mot ondskapens andehær i himlene. 13 Ta derfor på dere Guds fullrustning, for at dere skal kunne gjøre motstand på den onde dag og bli stående etter å ha overvunnet alt. 14 Stå da fast! Spenn sannhetens belte rundt livet og kle dere i rettferdighetens brynje, 15 stå klar med fredens evangelium som sko på føttene. 16 Ta alltid opp troens skjold, med hvilket dere kan slukke alle den ondes brennende piler. 17 Ta imot frelsens hjelm og Åndens sverd, som er Guds ord.

3.2 Kontekstavgrensning

3.2.1 Nærkontekst

Forut for valgt oppgavetekst kommer formaningen om å vandre i visdommen i Ef 5,15-6,9.¹³ Fra 5,15 har appellen til de troende om å stå frem i verden på en verdig måte ut ifra deres kall fått en beskrivelse av hva dette innebærer av klok livsførsel innenfor den kristne husholdningen. Paulus henvender seg da til husholdningens ulike grupper. Hustruers ansvar overfor ektemenn om å underordne seg (5,22-24), ektemenns ansvar overfor sine hustruer om å elske dem (5,25-32), barns ansvar overfor sine foreldre om å være lydige (6,1-3), fedres ansvar for barns oppdragelse med omsorg (6,4), tjeneres ansvar overfor sine herrer om å være lydige (6,5-8) og i 6,9 avsluttes denne delen med husholdningens herrers ansvar for å behandle slaver medmenneskelig. I 6,9a kommer oppfordringen om å avstå fra bruk av trusler, gjennom imperativen **ποιείτε** (pres. imperativ aktiv 2.pers. flertall av **ποιέω** Bet: gjøre/bruke og **ἀνιέντες** (pres. partisipp aktiv nom. mask. flertall av **ἀνίημι** Bet: avstå/la være) som er adverbialt partisipp.

Dette blir underbygget i 6,9b av en påminnelse om at Gud er alle menneskers Herre, og at alle mennesker er like mye verdt for Herren. Vers 6,10 starter med *Toῦ λοιποῦ* som blir oversatt *Til slutt*. Her markeres et skille og starten på en ny tekstenhet fra 6,10ff. Forfatteren går fra å tiltale tre kontrære sett av persongrupper i 5,25-6,9, til å komme med oppfordringen som går fra 6,10 frem til 6,20 til alle kristne om å ta vare på og tilpasse seg alt som har blitt gjort for deres frelse og legge deres livsførsel opp etter Guds handling i Kristus. Dette skal de gjøre i konfrontasjon med ondskaper ut i fra perspektivet til Gud, som er den endelige transcendentale kilden. Her blir rett kristen livsførsel beskrevet som kamp mot onde kosmiske krefter, og i denne kampen må de kristne ta på seg rustningen de har fått av Gud for å kunne stå imot og seire. Vers 6,10 åpner da en ny formaning om å bli stående i kamp mot det onde. Det er dermed naturlig å avgrense tekstens begynnelse med vers 6,10.

Oppfordringen til, beskrivelsen av midlene til og gjennomføringen av åndelig krigføring går fra 6,10-20. I 6,21-24 gis det informasjon om Tykikos sitt ærend, hans utnevning og utsendelse fra Paulus, samt hilsner og velsignelse. Tekstenheten om åndelig krigføring får dermed en naturlig bakre grense med vers 6,20, da 6,21-24 utgjør Efeserbrevets sluttord.

---

¹³ Følgende avsnitter bygger på Lincoln : *Ephesians* s.430-431 og Hoehner: *Ephesians* s.67-69.

3.2.2 Fjernkontekst

Oppgaveteksten er fra siste del i Efeserbrevet.¹⁴ Brevet kan deles i åpningsord (1,1-2), to hoveddeler og avslutning (6,21-24). Brevet tar i helhet for seg hvordan fellesskapets medlemmer integrerer kirkens identitet som ”Guds forlikede folk” (Ef 1,1-3,21) i deres interaksjon med hverandre og i deres egne liv som en del av dette folket (Ef 4,1-6,24). Ef 1,3-3,21 utgjør del 1 og er brevets indikative innhold som er læren om Guds frelseshandling og gaver, mens 4,1-6,20 utgjør del 2 og dekker det imperative innholdet som er oppfordringen til livsførsel basert på del 1 og veiledning til hvordan dette gjøres i praksis. Henvendelsen går til spesifiserte grupper innenfor den kristne husholdingen og avsluttes med felles oppfordring til alle kristne. Oppgaveteksten er tatt ut fra avslutningsesenheten på brevets formaningsdel (6,10-20), og er da også brevets avsluttende del sammen med sluttordene og hilsener (6,21-24).

3.3 Oppbygning

Ef 6,10-20 kan ut ifra bruken av imperativer og adverbielle partisipp syntaktisk deles inn i fem deler.

Del 1 (6,10) er en generell oppfordring til tekstens publikum om å være sterke i Herren.¹⁵ Dette går frem av uttrykket *vær sterke* (**ἐνδυναμοῦσθε** pres. imperativ passiv 2.pers. flertall av **ἐνδυναμώω** Bet: å styrke).

Del 2 (6,11-12) gir nærmere beskrivelse av hva oppfordringen i del 1 innebærer og en begrunnelse hvorfor. I 6,11a kommer et mer kategorisk påbud om å bære Guds fullrustning, og det gis med imperativet *Kle på* (**ἐνδύσασθε** aorist imperativ medium 2.pers. flertall av **ἐνδύω** Bet: ikle/kle på). I 6,11b kommer en preposisjon (**πρὸς** prep. akk. av **πρός**) etterfulgt av artikkelen **τὸ** (best. artikkel akk. nøytral entall av **ὁ**) foran verbet (**δύνασθαι** pres. infinitiv medium av **δύναμαι** Bet: å kunne/å makte). *Forði* står dermed som årsakskonjunksjon, da det

¹⁴ Følgende avsnitt bygger på DeSilva.: *An Introduction To The New Testament* s.726 og Hoehner: *Ephesians* s.67-69.

¹⁵ Følgende avsnitter bygger på Harold W. Hoehner: *Ephesians* s.68-69.

i 6,12 forklares nærmere og spesifiseres hva slags fiender de troende kjemper mot. Forfatteren stiller seg sammen med tilhørerne med å bruke ordet *vi* (**ἡμῖν** pers. pron. dativ Bet: vi)

Del 3 (6,13) blir konklusjonen på del 2. De troende blir oppfordret nok en gang til å ta på Guds fullrustning gjennom et kategorisk påbud (**ἀναλάβετε** aorist imperativ aktiv 2.pers. flertall av **ἀναλαμβάνω** bet: ta), *for at* (**ἵνα** underordnet konjunksjon Bet: for at/i den hensikt at/slik at) de *skal kunne gjøre motstand* (**ἀντιστήναι** aorist infinitiv aktiv av **ἀνθίστημι** Bet: stå imot/gjøre motstand) og komme seirende ut fra det avgjørende slaget mellom det gode og det onde etter å ha overvunnet *alt* (**ἅπαντα** adjektiv akk. nøytral flertall av **ἅπας** Bet: alt/hele/hver).

Del 4 (6,14-16) starter i 6,14a med at mandatet til de troende for å gå til krig gis med nok et kategorisk påbud om å *stå fast* (**στήτε** aorist imperativ aktiv 2.pers. flertall av **ἵστημι** Bet: sette/stille/plassere). Fra 6,14b til 16 kommer en beskrivelse av metodene for krigføring og ulike rustningsdeler gjennom en serie partisipputtrykk. Partisippene står til imperativet og er dermed adverbielle partisipp. Partisippene er forbundet som apposisjoner til det ikke-uttrykte subjektet som ligger i det finite verbet. Partisippene står som adverbielle bestemmelser (ledsagende omstendighet) til verbet.

En skal *spenne* (**περιζώσάμενοι** aorist partisipp medium nominativ mask. flertall av **περιζώννυμι** Bet: binde om/spenne) sannhetens belte rundt livet og *kle* (**ἐνδυσάμενοι** aorist partisipp medium nominativ mask flertall av **ἐνδύω** Bet: kle seg/kle på seg) seg i rettferdighetens brynje (6,14b).

En skal *stå klar* (**ὑποδησάμενοι** aorist partisipp medium nominativ mask. flertall av **ὑποδέω** Bet: ta på/snøre på/binde på) med evangeliet som *sko på føttene* (6,15).

En skal *ta opp* (**ἀναλαβόντες** aorist partisipp aktiv nominativ mask. flertall av **ἀναλαμβάνω** Bet: ta/ta opp) troens skjold (6,16a). I 6,16b kommer *....med hvilket* (**ἐν ᾧ** årsakskonjunksjon Bet: fordi/siden/da) *dere kan slukke* (**σβέσαι** aorist infinitiv aktiv av **σβέννυμι** Bet: slukke) *alle den ondes brennende* (**πεπυρωμένα** perfektum partisipp passiv akk. nøytral flertall av **πυρώω** Bet: brenne/tenne fyr) *piler* (**βέλη** akk. nøytral flertall av **βέλος** Bet: pil).

Del 5 (6,17-20) begynner med en beskrivelse av siste del av Guds fullrustning, og mandatet om å ta imot gis gjennom nok et kategorisk påbud. De troende skal *ta imot* (**δέξασθε** aorist imperativ medium 2.pers. flertall av **δέχομαι** Bet: ta/motta/ta imot) frelsens hjelm og Åndens sverd (6,17).

I 6,18 får de troende instruksjon(er) om å bruke bønn i krigen for seg selv og andre, og alltid legge det de står overfor fremfor Gud. *18 Alt gjennom bønn, og legg alt frem for Gud! Be (προσευχόμενοι pres. part. medium nominativ mask flertall av προσεύχομαι Bet: Be) alltid i Ånden! Våk (ἀγρυπνοῦντες pres. part. aktiv nominativ mask flertall av ἀγρυπνέω Bet: Våk) og hold ut i bønn for alle de hellige,...*

Forfatteren ber de troende om at de også ber for ham slik at han kan stå imot prøvelser, forkynne evangeliet frimodig og tale rett i frimodighet (6,19-20).

19 også for meg, at (ἵνα underordnet konjunksjon Bet: for at/i den hensikt at/slik at) de rette ordene må bli gitt meg når jeg skal tale, så jeg frimodig kan gjøre evangeliets mysterium (μυστήριον akk. nøytral entall av μυστήριον Bet: hemmelighet/mysterium) kjent (γνωρίσαι aorist infinitiv aktiv av γνωρίζω Bet: gjøre kjent/åpenbare),...

20 det som jeg er sendebud for også mens jeg er i lenker, at (ἵνα underordnet konjunksjon Bet: for at/i den hensikt at/slik at) jeg ved evangeliet får frimodighet til å tale (λαλήσαι aorist infinitiv aktiv av λαλέω Bet: snakke/si/tale/proklamere) slik jeg (με pers. pron. akk. entall av ἐγώ Bet: jeg) skal.

Når en ser teksten i forhold til syntaks er vers 18-20 klart knyttet opp mot det foregående¹⁶ gjennom de partisippielle uttrykkene i vers 18. På denne måten fremheves en klar sammenheng mellom åndelig krigføring, årvåkenhet og bønn. Fokuset på Ånden er også et konseptuelt bindeledd mellom de to delene av teksten, og dette former en bro mellom vers 17 og vers 18. Jeg har likevel avgrenset oppgaveteksten med vers 17. Dette er fordi jeg har siktet inn åndelig krigføring og hellig krig i oppgavens problemstilling, og velger å se dette som et generelt tema i kristenlivet og med fokuset rettet mot vår tid. 6,10-17 kan ses som en egen del hvor Paulus tar for seg utrustingen av de troende for kamp, og dermed avgrenses fra 6,18-20 på tross av at begge deler er tett sammenknyttet. I vers 18 er bønn det mest sentrale midlet i kampen mot mørkemaktene, og viktigere enn midlene som nevnes i vers 14-17.

Krigsmetaforikken fra v.11 og 13ff avsluttes i v.17 og videreføres ikke i v.18-20. Vers 18-20 legger vekt på konkrete instruksjoner om bønn, og fra vers 19 blir dette også knyttet til Paulus sin situasjon i fengsel. I 6,10-17 er oppfordringen om å ta på seg Guds fullrustning. Derfor har jeg valgt å sette oppgavetekstens bakre grense med vers 17.

¹⁶Følgende avsnitter bygger på Lincoln: *Ephesians* s.430-431 og O'Brien : *Ephesians* s.482-483.

3.4 Ekskurs: ”Hellig krig” i Det gamle testamentet som tradisjonshistorisk bakgrunn for Ef 6,10-17

Ef 6,10-17 har sin bakgrunn i GT hvor det fortelles om at Gud fører hellig krig, eller befaler hellig krig.¹⁷ I GT kjemper Gud selv for Israelsfolket mot deres fiender, mot undertrykkelse, fattigdom og for de svake og marginaliserte. Gud kjemper også mot ugudelighet, avgudsdyrking og frafall. Gud gir også befalinger til Israelsfolket og andre folkeslag om å føre krig for seg, enten det er angrepskrig eller forsvar.

3.4.1 תָּרַם

I Jos 6,15-21 omtales Jerikos fall. Gud befaler Josva å innta byen og slå alt som er i den med bann. Samme skjebne lider også Ai, Lakisj, Makkeda, Hebron, Debir, Libna, Eglon, Hasor og andre byer. Oppsummert står det i Jos 10,40 : *Josva tok hele landet, både fjelllandet, Negev, lavlandet og liene og alle kongene der. Han lot ingen overlevende bli igjen. Alt levende slo han med bann, slik Herren, Israels Gud hadde påbudt.*

I Jos 10,42 står det også ” ...for Herren, Israels Gud, kjempet for Israel”.

Bibel 2011 bruker uttrykkene *slå i bann* og *bannlyse*. På hebraisk heter verbet som oversettelsen er av תָּרַם (finnes bare i hifil og hâfal) og det tilsvarende substantivet er תָּרַם. Dette er et teknisk uttrykk for å innvie noe til en gud. Jos 6 og 10 skildrer dette i praksis: alt levende blir drept, og gjenstander av edelt metall blir lagt i Guds tempel. En kunne innvie noe til Gud slik at det var umulig å få det tilbake til det vanlige livet. Mennesker og dyr ble drept og gjenstander plassert i templet. תָּרַם blir brukt i sammenheng med offer om det som tilhører Gud og ikke kan kjøpes ut med penger. Et eksempel på denne bruken av ordet er i 3 Mos 27,28-29: *Når en mann vier noe av alt det han eier, til Herren som bannlyst gods, enten det er folk eller fe eller odelsjord, da må det ikke selges eller innløses. Alt som er bannlyst er høyhellig og hører Herren til. Et menneske som er bannlyst, kan ikke innløses. Det skal dø.*

3.4.2 Lovene om hellig krig

I norsk språk er det ikke et enkelt ord som dekker תָּרַם. Rotordet/kjernen i ordet er kjernen i hellig krig. Krigen skjer som et offer til Gud, og på oppdrag fra Gud, som i 1 Sam 15,2-3: *Så*

¹⁷ Følgende avsnitter bygger på Magnar Kartveit: ”Kjem ideen om heilag krig frå den heilage skrifta?”, 2013.

sier Herren over hærskaene: Jeg krever amalekittene til regnskap for det de gjorde mot israelittene da de dro opp fra Egypt. De sperret veien for dem. 3 Dra nå ut og slå amalekittene. Slå alt som tilhører dem, med bann. Spar ingen. Drep menn og kvinner, småbarn og spedbarn, okser og sauer, kameler og esler!

Ordren om å utføre **הָרַם** på amalekittene ble gitt til kong Saul. Han dro da ut mot amalekittene, men han sparte kongens liv og lot noe av småfeet leve. Derfor mistet han selv kongedømmet over Israel, med profeten Samuels ord i 1 Sam 15,26: *For du har forkastet Herrens ord, og Herren har forkastet deg. Du skal ikke lenger være konge over Israel.*

Praksisen med bann er tydelig grunnlagt i Guds lover, som i 5 Mos 7,2. Det skal ikke tas krigsfanger og heller ikke skilles mellom militære og sivile. I 5 Mosebok 20 er denne regelen gjentatt for ”de byene som hører disse folkene til, og som Herren din Gud vil gi deg til eiendom”, og her er de samme folkeslagene nevnt som i kap 7 (unntatt girgasjittene), 5 Mos 20,16-18. Når det gjelder ”alle byene som ligger langt borte fra deg og ikke hører folkeslagene her til”, gjelder andre regler. Da skal Israel i angrepet på en by først tilby fred, og dersom det blir godtatt og portene åpnet, ”skal alt folket som er i byen, være slaver og tjene deg. Om de ikke slutter fred, men vil føre krig, ”vil Herren din Gud overgi dem i dine hender, og du skal hugge ned alle mennene der med sverd. Men kvinnene, småbarna og husdyrene og alt annet i byen kan du ta som bytte. Du kan ta for deg av dette byttet fra dine fiender som Herren din Gud gir deg” (5 Mos 20,10-15). En forklaring på denne forskjellen i regler for folket i Kanaan og fjernere fiender er at ”ellers kunne de lære dere å ta etter alt det avskyelige som de har gjort for sine guder, slik at dere synder mot Herren deres Gud” (5 Mos 20,18). Kanaaneerne skal Israel drepe og utrydde fullstendig på grunn av faren for religiøs påvirkning, men fjernere folkeslag skal behandles ut i fra deres svar på angrep fra Israel.

Roten/kjernen til **הָרַם** finner en i forskjellige grammatiske former i 102 tilfeller i GT.

Fordelingen blir som følger: Josvaboken: 28 ganger; 5 Mosebok: 11 tilfeller; 1 Samuelsbok: 8 kasus; 3 Mosebok har 7; Nehemja 6; Esra, Jesaja og Esekial 5 ganger hver; Jeremia 4; 4 Mosebok, 1 Krønikebok og Habakkuk 3 hver; Dommerne, 1 Kongebok, 2 Krønikebok og Mika 2 hver; 2 Mosebok, 2 Kongebok, Forkynneren, Daniel, Sakarja og Malaki ett hver. Det er ikke forekomster i Salmene, 1 Mosebok, Ordspråkene, Rut eller Ester, og hos en del av de små profetene mangler ordet. Det finnes likevel i nesten alle bøkene og i alle slags tekster: lovttekster, fortellende tekster, profettekster. Dette viser at innvielse og offer er

tilstedeværende gjennom hele GT. Enten det dreier seg om innvielse eller offer til Gud, for Gud eller Gud selv utfører handlingen.

3.4.3 Krig og kult

Det kan stilles spørsmål ved om det finnes en sammenheng mellom bruken av ordet i offer-tekster og krigs-tekster. En mulig tolkning er at slik krigføring er en form for offer til Gud. I noen tekster kommer en slik sammenheng tydelig frem. I 4 Mos 21 fortelles det at kanaaneerkongen i Arad gikk til krig mot Israel, og ”da ga Israel dette løftet til Herren: ’Hvis du gir dette folket i våre hender, skal vi slå dem med bann og utslette dem’. Herren hørte Israels bønn og ga kanaaneerne i deres hender. Og de slo kanaaneerne og byene deres med bann og utslettet dem. Derfor ble stedet kalt Horma” (v. 2-3). Bannlysningen, *קִרְיָה*, skaper navnet på stedet, *קִרְיָהּ*. Her er bannlysningen et resultat av et løfte til Gud. Dersom han gir Israel seier i krigen, skal Israel drepe alle i byen. Drepingen får dermed en slags karakter av ofring til Gud. Han tar imot løftet om offer, og Israel holder løftet.

Fortellingen om Akans tyveri av *קִרְיָה* i Josva 7 ligger på linje med dette. Israel kunne ikke innta Ai fordi Akan hadde stjålet av *קִרְיָה*. Han hadde tatt av det som var viet til Gud, og derfor tapte Israel slaget om Ai. Israelfolket ble selv slått med bann. *קִרְיָה* er dermed noe som er overgitt, ofret til Gud både i offertekster og krigstekster. Det vil si at folkemordet i helligkrigen var et offer til Gud. Denne kombinasjonen av krig og offer er tydelig i profetstekster med *קִרְיָה*, som i Jes 34,1-8.

Profetbøkene inneholder store seksjoner med domsord mot andre folkeslag: Jes 13-23; Jer 46-51; Esek 25-32; Amos 1-2; Nahum; Obadja. Disse domsordene kan ha fungert som et slags verbalt artilleri som skulle mykne opp fronten før troppene gikk til angrep. Bileam er et eksempel på denne funksjonen, 4 Mos 22-24, selv om innholdet ble annerledes enn det kongen hadde sett for seg da han gav profeten oppdraget: *Nå må du komme og forbanne dette folket!*

Dette var da profetens oppgave før krigen startet, og det er mulig at domsordene mot andre folkeslag gjenspeiler en slik praksis. De er med andre ord en del av helligkrigen. Med bakgrunn i dette fremstår Jona-boken som en harsellas med slik profetpraksis, som en ironi, og dermed et motinnlegg mot profetene sin del av helligkrigen.

Herren kjemper for Israelsfolket og befri dem fra slaveriet i Egypt i 2 Mos 14. Herren tvinger Farao til ettergivelse gjennom plagene som rammer Egypt, og han utsletter hærstyrkene som forfølger Israelsfolket med sivsjø-underet. I Jes 7, hvor Immanuel tegnet også gis til Israelsfolket, forsvarer Gud Jerusalem mot angrep fra kong Resin av Aram og kong Pekah av Israel. Herren blir fremstilt som en stridsmann som fører krig mot urettferdighet, undertrykkelse og gudløshet blant Israels folk og folkeslagene i Jes 59.

Ut i fra det som presenteres her kan en lese at Gud tar parti og deltar aktivt i helligkrig, en krig som er Guds eget ønske. Bannet, bannlysningen er påbudt av Gud, og betyr full utrydning av fiendene, som igjen kan bety folkemord. Hellig krig blir ikke brukt som uttrykk i Bibelen, men saken uttrykket dekker er der.

3.4.4 Pasifistiske tekster

GT inneholder også pasifistiske tekster, som både protester mot helligkrigen, og som utfyller helligkrigs tekstene . En av de mest kjente tekstene finner en i Jes 2,4 og Mika 4,3: *De skal smi sverdene om til plogskjær og spydene om til vingårdskniver. Folk skal ikke løfte sverd mot folk, ikke lengre læres opp til krig.*

Denne teksten er en av flere av denne typen. Krigslovene i 5 Mos 20 er også nyanserte. Som eksempel kan det vises til Jesaja 2,1-5; 7,1-17; 14,24-27; 30,15-18, og Jes 59 (59,12-20) er alt nevnt. Tekster som taler om fred, og som understreker at Guds mål er fred, er mange, og uttrykk for et sentralt tema i GT. De kan leses som en protest mot hellig krig som innebærer voldsbruk, og mot krig generelt.

Flere av hellig krig-tekstene er mildnet i den greske oversettelsen, Septuaginta. Når Gud er en ”krigs mann”, יהוה אֵל שֶׁמֶלְחָמָה i den hebraiske teksten, er han ”en som ødelegger krigen”, κύριος συντριβων πολέμου, i den greske 2 Mos 15,3. אָרָם bli ofte oversatt med *ανάθεμα*, *forbannelse*. Dette er da et mildere ord, eller en ren omskriving i Septuaginta.

3.5 Detaljeksegese av Ef 6,10-17

Tekstens teologiske tyngdepunkt er forfatterens utpekelse av djevelen og åndemaktene som de kristnes fiender i 6,12, og mandatet for krigføring og beskrivelsen av midlene og metodene

i 6,13-17. Jeg vil her se nærmere på ord og uttrykk hvor dette kommer frem, samt på samme måte søke å belyse budskapets kontekst. Jeg vil også vise til setningsstruktur og grammatikk som grunnlag for tekstens oversettelse.

3.5.1 Del 1 (v. 10)

¹⁰ Τοῦ λοιποῦ, ἐνδυναμοῦσθε ἐν κυρίῳ καὶ ἐν τῷ κράτει τῆς ἰσχύος αὐτοῦ.

6,10a starter med oppfordringen om å være sterk i Herren. Oppfordringen gis med verbet **ἐνδυναμοῦσθε** (Bet: å styrke), og Paulus byr dermed de troende å være og forbli sterke. Styrken skal være vedvarende. Dette gir oversettelsen *vær sterke i Herren. Herren* her er Gud, da dette fremgår av formaningene som starter i Ef 5,15ff. Kristus omtales spesifikt som Kristus når det vises til Jesu rolle og verk. **κράτει** (dativ nøytral entall av **κράτος** Bet: styrke, mektighet, velde) og **ἰσχύος** (genitiv fem. Entall av **ἰσχύς** Bet: styrke, kraft, mektighet) brukes i 6,10b til å forklare hva slags styrke de troende har tilgang til i Herren, og fungerer samtidig som en forsterkning av imperativen. Jeg velger ut i fra de to substantivene å oversette 6,10b til *i kraften av hans mektighet*.

Et lignende uttrykk som i 6,10b er alt brukt i Ef 1,19: καὶ τί τὸ ὑπερβάλλον μέγεθος τῆς δυνάμεως αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς τοὺς πιστεύοντας κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ κράτους τῆς ἰσχύος αὐτοῦ.

I Bibel 2011 gis 1,19 følgende oversettelse: ...og hvor overveldende hans kraft er hos oss som tror. Guds kraft som viker i kristne gjennom troen er overveldende stor (1,19), og de kan dermed være trygge på at de kan hente all styrke de trenger gjennom troen (6,10).

καὶ (sideordnet konjunksjon av **καί** Bet: og) forener 6,10 til en helhet. En kan ved tilfeller der en ønsker mest mulig språklig flyt i oversettelsen, og uten at det går utover meningsinnholdet, velge å ikke oversette denne konjunksjonen. En bedre mulig norsk oversettelse av dette verset vil da være å heller markere med komma istedet for å bruke *og*. **καὶ** kan her ha en såkalt epeksegetisk bruk, som en forklaring eller et moment tilføyd det forutgående. ”Nemlig” kan da være et brukbart ord å sette inn, og jeg velger dermed denne oversettelsen: *Vær sterke i Herren, nemlig i kraften av Hans mektighet!*

I 1 Kor 16,13 kommer en lignende oppfordring som i Ef 6,10 og 14a: *Vær våkne, stå fast* (**στήκετε** pres. imperativ aktiv 2.pers. flertall **στήκω** Bet: stå, stå fast) *i troen, vær modige* (**ἀνδρίζεσθε** pres. imperativ medium 2.pers. flertall av **ἀνδρίζομαι** Bet:

modig/heroisk/standhaftig) og sterke (**κραταιοῦσθε** pres. imperativ passiv 2.person flertall av **κραταιόω** Bet: styrk)!

De troende skal stå fast i sin tro og vise vedvarende styrke, og styrken deres er Guds styrke som kommer gjennom troen.

3.5.2 Del 2 (v. 11-12)

¹¹ ἐνδύσασθε τὴν πανοπλίαν τοῦ θεοῦ πρὸς τὸ δύνασθαι ὑμᾶς στήναι πρὸς τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου. ¹² ὅτι οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλῃ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις

Kristne skal ta på seg *Guds* (**θεοῦ** gen. mask. entall av **θεός** Bet: Gud, gud) *fullrustning* (**πανοπλίαν** akk. fem. entall av **πανοπλία** Bet: fullrustning).¹⁸ Paulus bruker bildet av en soldats fullrustning, med alle dens tilhørende deler som det de kristne skal ta på seg. Soldater bar fullrustningen når de var i krig, og kjempet på slagmarken. Han taler ikke om å kle seg i rustning i ordrett forstand, men å kle seg i Guds fullrustning. En skal ta imot, være bevisst på og bruke alle de gaver som Gud fyller alt i alle med. Metaforen blir utdypet i 6,14-17 gjennom beskrivelsen av rustningens ulike deler.

Et lignende rustningsbilde finner en også i Rom 13,12, hvor det også tales om at de kristne er i krig: *Natten er snart slutt, og dagen er nær. La oss derfor legge bort mørkets gjerninger og kle oss i lysets* (**φωτός** gen. nøytral entall av **φῶς** Bet: lys) *rustning* (**ὅπλα** akk. nøytral flertall av **ὄπλον** Bet: våpen, krigsmateriell, stridsutstyr).

Lysset er Gud, og en skal *kle* seg i alt som Gud gir. *Lysets rustning* og *Guds fullrustning* kan ses som to uttrykk som omtaler samme sak.

Paulus bruker også ordet **ὄπλον** i 2 Kor 6,7 hvor det impliseres at de kristne er i strid: *...med rettferds våpen* (**ὄπλων** gen. nøytral flertall av **ὄπλον**) *i høyre og venstre hånd...* Bildet som Paulus bruker er av en romersk soldat, og dermed noe kjent for alle hans tilhørere. En romersk legionær bar i venstre hånd et stort skjold til forsvar, og i høyre hånd et langt spyd eller sverd til angrep.¹⁹ I 2 Kor 10,4 brukes ordet sammen med krigsretorikk: *Våre våpen* (**ὄπλα** nom.

¹⁸ Se BDAG s.v ὄπλον, 2.betydning og πανοπλία.

¹⁹ Se Bibel 2011 s.1322.

nøytral flertall av **ὄπλον**) er ikke fra mennesker, men har sin kraft fra Gud og kan legge festninger i grus..

Følgen av å ta på seg Guds fullrustning er at de troende skal kunne stå (**στῆναι** verb aorist infinitiv aktiv av **ἵστημι** Bet: stå/stille) imot (**πρὸς** preposisjon akk. av **πρός** Bet: mot, imot) djevelens (**διαβόλου** gen. mask. entall av **διάβολος** Bet: baktaler, Djevelen) listige angrep (**μεθοδείας** akk. fem. flertall av **μεθοδεία** Bet: plan, metode, knep).²⁰

διάβολος er Djevelen. Han er en baktaler, løgner og en anklager. Et annet navn for djevelen er **Σατανᾶς** (Bet: satan) Dette navnet kommer GT av det hebraiske ordet satan (שָׂטָן), som bokstavelig betyr motstander. Det brukes 14 ganger i GT som egennavn (motstanderen) og da med bestemt artikkel. Det er fristeren og anklageren. Slike egenskaper ligger dermed hos en annen instans enn hos Gud, selv om det er Gud selv som frister og setter på prøve i Gen 22,1. I Sak 3,1 viser Gud Satan til rette, og i Job 1-2 er Satan blandt Guds sønner. I sistnevnte tekst fortelles det også at Satan vandrer rundt på jorden. I begge tekstene har Gud overkommandoen. Satans opphav får ikke en inngående forklaring i GT, men Jes 14,12-15 kan ses som en beskrivelse av Lucifers fall og hvordan han ble Motstanderen/Satan. Teksten gir seg selv ut for å være en drastisk nidvise om de babylonske kongene p.g.a. deres hybris. Men i den senere resepsjonshistorien har teksten også vært lest som å handle om en fallen engel. En ser da Jesaia teksten som grunnlag for Jesu omtale av at han så Satan falle fra himmelen i Luk 10,18, og beskrivelsen av slaget i himmelen som førte til at Satan og hans engler ble styrtet til i jorden i Åp 12,7-12. I 1 Krøn 21,1 kommer det frem en mulig utvikling der han overtar som opphav for Guds uforklarelige vrede: *Satan stod opp mot Israel og lokket David til å holde folketelling i landet*. I den parallelle teksten i 2 Sam 24,1 fortelles det at Gud setter David opp mot folket og befaler ham å holde folketelling, da Gud har blitt brennende harm på Israel. Skapelsestekstene viser enkelte ganger til spor av Guds kamp mot kaosmaktene. Sett i sammenheng gir Satan og kaosmaktene et gammeltestamentlig bakteppe for den mer tydelige dualismen i NT. Satan er selve fienden for Gud og alle Guds folk. Det er dette vesenet som omtales i Åp 20,2. Satan er også den lovløse, Antikrist, som får folk til å å gjøre ondt og fører mennesker bort fra Gud. Eks: 2 Tess 2,9 og 2 Joh v.7. Jesus selv blir fristet av djevelen i Matt 4,1-11/Mark 1,12-13/Luk 4,1-13. Jesus tiltaler Satan som taler gjennom Peter, når han irettesetter ham i Matt 16,23/Mark 8,33. Det er Satan som får Judas til å forråde

²⁰ Se BDAG, s.v. διάβολος og Σατανᾶς.

Jesus i Luk 22,3 og Joh 13,27. De som forneker Jesus og den som synder er av djevelen i Joh 8,44 og 1 Joh 3,8. Jesu helbredelse av en kvinne på sabbaten i Luk 13,10-17 er en eksorsisme. Matt 12,22-30/Mark 3,22-27/ /Luk 11,14-23 om Jesus og Be'elsebul er også en eksorsisme. Her er det Satan Jesus konfronterer direkte og driver ut. Paulus viser til at det er Satan som får folk til å spre rykter og usannheter som omtalt i 1 Tim 5,15, og i 1 Tess 2,18 skriver han at han ble hindret flere ganger av Satan i å gjøre sin reise. Når Paulus omtaler falske apostler i 2 Kor 12-14, fremhever han at disse er i Satans tjeneste, og viser til at selv Satan skaper seg om til en lysets engel. Det er Satans verk når mennesker benekter Jesu oppstandelse og forfølger kristne, som i Åp 2,13. Og de jødene som var fiendtlige mot kristne, blir i 2,9 og 3,9 omtalt som Satans synagoge. I Jesu lignelse om Satan som *den sterke* i Luk 11,21-22 forutsier Jesus sin seier over ham som er roten til alt ondt når det avgjørende slaget står. Djevelens *rustning*, som er all hans makt og styrke, vil ikke stå imot Jesus, og han vil dermed miste all sin makt og sin eiendom når han som er *sterkere* kommer. *Guds fullrustning* som de troende får motta gjør dem også sterkere enn djevelen, som det også omtales i 1 Joh 4:4...*For han som er i dere, er større enn han som er i verden.*

μεθοδεία betyr metode. Ordet finnes bare i Efeserbrevet av de nytestamentlige skrifter, og her blir det bare brukt med negativ vinkling.²¹ I Ef 4,14 tales det om ”menneskers falske spill, og listige forførende knep (**μεθοδείαν** akk. fem. entall av **μεθοδεία**)”, når Paulus advarer mot falsk lære som kan splitte kirkens enhet. Ordet brukes i sammenheng med sluhet, listighet, umoral og ondskap. Som plan eller knep vil det betegne en strategi for å forvirre/utmanøvrere og villedde en motstander. Jeg velger å oversette dette ordet med angrep i Ef 6,11 ut i fra det militaristiske perspektivet av ordets mulige betydninger, og sammenhengen det benyttes i. De kristne er i krig med ondskaper. De er under stadige angrep av djevelen og hans styrker, som forsøker å flankere dem på alle måter. Med *Guds fullrustning* står de kristne imot den fulle styrken av djevelens angrep, uansett hvor angrepene blir satt inn og hvilken taktikk djevelen bruker.

I 6,12a kommer del 1 av begrunnelsen for bruken av *Guds fullrustning* med at *fordi vår kamp* (**πάλη** nom. fem. entall av **πάλη** Bet: kamp) *ikke er mot blod* (**αἷμα** akk. nøytral entall av **αἷμα** Bet: blod) og *kjøtt* (**σάρκα** akk. fem. entall av **σάρξ** Bet: kjøtt)

---

²¹ Se BDAG s.v μεθοδεία.

Uttrykket *vår kamp* bekrefter igjen krigstilstanden som hersker mellom Gud og Guds folk og djvelen, og som omtales i 6,11, og det vil få mer stridspreget tyngde med oversettelsen av **μεθοδεία** i 6,11 som *listige angrep*.

Paulus bruker *blod og kjøtt* i omtalen av mennesker i denne sammenhengen (Eks: Heb 2,14). Med det får han tydeliggjort enda klarere hva han legger i at de kristnes kamp ikke er mot mennesker i seg selv. Kristne vil møte motstand og forfølgelse av mennesker, og dermed møte mennesker som fysiske motstandere. Mennesker er likevel ikke fienden, men de kristnes fiende(r) opererer gjennom mennesker. Paulus har allerede vist til hvordan ondskapen opererer i mennesker i Ef 2,1-3. Eksemplet mitt er oversettelsen til Bibel 2011. Her har man valgt å bruke oversettelsen ”kjøtt og blod” hvor det i teksten bare brukes ordet **σάρξ**. Bibel 2011 fremholder dermed poenget til Paulus i 6,12a hvor han skriver *blod og kjøtt*, og legger denne fulle meningen inn i bruken av **σάρξ** i 2,3:

1 Dere var en gang døde på grunn av misgjerningene og syndene deres. 2 Dere levde i dem på den nåværende verdens vis og lot dere lede av herskeren i himmelrommet (ἄρχοντα akk. mask. entall av ἄρχων Bet: hersker/fyrste, ἐξουσίας gen. fem. entall av ἐξουσία Bet: autoritets makt, domene, jurisdiksjon, ἄερος gen. mask. entall av ἀήρ Bet: luft, himmelrom), den ånd (πνεύματος gen. nøytral entall av πνεῦμα Bet: ånd) som nå er virksom i de ulydige. 3 Ja, vi levde alle en gang som de. Vi fulgte lystene i vårt eget kjøtt og blod (σαρκὸς gen. fem. entall av σάρξ Bet: kjøtt. Her: menneskets, i paulinsk tankegang, villig syndige natur; kjøtt og blod) og lot oss lede av det og av våre egne tanker. Vi var av naturen vredens barn, vi som de andre.

Paulus får dermed frem et viktig poeng til de kristne om å gjenkjenne fienden for den han er når de møter ham i mennesker, og dermed gjør det lettere for kristne å holde fokus på å elske nesten, selv om denne er en fiende og en som forfølger dem (Matt 5,43-48/Luk 6,27-28; 32-36; Rom 13,8-10; 1 Kor 13,1-13).

I 6,12b kommer del 2 av begrunnelsen for å bære *Guds fullrusting* med beskrivelsen av den reelle fienden. Kampen er ....*mot makter* (ἄρχάς, akk. fem. flertall av ἀρχή Bet: hersker, autoritet, styresmakt), *mot åndemakter* (ἐξουσίας akk. fem. flertall av ἐξουσία Bet: autoritets makt, domene, jurisdiksjon), *mot verdens herskere* (κοσμοκράτορας akk. mask. flertall av κοσμοκράτωρ Bet: verdens hersker) *i dette mørket* (σκότους gen. nøytral entall av σκότος Bet: mørke), *mot ondskapens* (πονηρίας gen. fem. entall av πονηρία Bet: ondskap, nedrighet, destruktivitet, syndighet) *åndehær* (πνευματικὰ adjektiv akk. nøytral flertall av πνευματικός Bet: åndelig) *i himlene* (ἐπουρανίους adjektiv dat. nøytral flertall ἐπουράνιος bet: himmelsk).

Jesus advarer disiplene i Joh 14,30 om at verdens (κόσμου gen. mask. entall av κόσμος) fyrste (ἄρχων nom. mask. entall av ἄρχων) vil komme etter ham, men trøster dem samtidig med at han ikke har noen makt over Jesus, og dermed heller ikke over dem som tilhører Jesus. De kristne må være på vakt, holde ut og stå i mot i kampen mot det onde i verden. Fienden er lett gjenkjennelig for de kristne, for de vet hva de skal se etter. De skal kjempe for seg selv og sine medmennesker, og de skal vise solidaritet med alle, 1 Pet 5,8-9: *Vær edru og våk! Deres motstander, djevelen, går omkring som en brølende løve for å finne noen å sluke. Stå ham imot, faste i troen! Dere vet jo at deres søsken rundt om i verden må gjennomgå de samme lidelsene.*

Og i 1 Joh 4,3: *Men enhver ånd (πνεῦμα nom. nøytral entall av πνεῦμα) som ikke bekjenner Jesus, er ikke av Gud. Det er ånden til Antikrist, som dere har hørt skal komme. Og den ånden er allerede nå i verden.*

Jesu korsfestelse er hans seier over mørkekraftene, Kol 2,15: *Han kledde de maktene (ἀρχάς akk.fem. flertall av ἀρχή) og åndskraftene (ἐξουσίας akk. fem. flertall av ἐξουσία) nakne og stilte dem fram til spott og spe da han viste seg som seierherre over dem på korset.*

Gud viste sin allmektighet med å reise Jesus opp fra de døde og satte ham ved sin høyre hånd, over alle makter og krefter i Ef 1,20-21. I dette verset brukes ordene for makter og åndemakter og himler som senere brukes igjen i 6,12b.²² Bibel 2011 bruker *himmelen* som norsk oversettelse i Ef 1,20 og *himmelrommet* i 3,10 og 6,12b, men jeg velger *himlene* i min oversettelse av 6,12b. Dette er fordi det greske ἐπουρανίους (adjektiv dativ nøytral flertall av ἐπουράνιος Bet: himmelsk) har flertallsform, og det passer bedre med tanken om at det finnes flere himler. Eks: 2 Kor 12,2-4. Slik tankeretning var utbredt i antikken. Blant jøder talte man om syv himler, hvor Gud befant seg i den syvende himmel, men også iblandt om to, tre og fire himler. I en av himlene ble det ansett at de onde åndene og maktene hadde tilholdssted²³. Paulus kan ha sett for seg en slik hierarkisk inndeling med flere himler, hvor de øverste himlene var Guds, hans englers og de troendes steder.

På samme måte kan også mørkekraftene og åndemaktene befinne seg i ulike himmelske 'avdelinger' ut i fra deres styrke og posisjon. Men alle de onde maktene står likevel sammen og ledes av djevelen: *Med denne veldige makt og styrke reiste han Kristus opp fra de døde og satte ham ved sin høyre hånd i himmelen (ἐπουρανίους adjektiv dat. nøytral flertall av ἐπουράνιος), over alle makter (ἀρχῆς gen. fem. entall av ἀρχή) og åndskrefter (ἐξουσίας*

²² Se BDAG s.v ἐπουράνιος, 1.& 2.betydning.

²³ Se Bibel 2011 s.1327.

gen.fem. entall av **ἐξουσία**), *over alt velde og herredømme og over alle navn som nevnes kan, ikke bare i denne tid, men også i den kommende* (Ef 1,20-21).

Ef 3,10 fremhever at kirkens oppgave er å forvalte og forkynne evangeliet som vitner om denne seieren og Kristi mysterium, og bruke dette i kampen mot djevelen og de onde maktene: *Slik skulle hans mangfoldige visdom bli kunngjort gjennom kirken* (**ἐκκλησίας** gen. fem. entall av **ἐκκλησία** Bet: forsamling, menighet, kirke) *for maktene* (**ἀρχαῖς** dat. fem. flertall av **ἀρχή**) *og åndskreftene* (**ἐξουσίαις** dat. fem. flertall av **ἐξουσία**) *i himmelrommet* (**ἐπουρανίους** adjektiv dat. nøytral flertall av **ἐπουράνιος**)...

Jesus vil til slutt seire fullt ut over alle mørkemakter og utslette dem, og så kommer enden på denne verden, 1 Kor 15,24: *Så kommer slutten, når han overgir sin kongsmakt til Gud, sin Far, etter at han har tilintetgjort alle makter* (**ἀρχὴν** akk. fem. entall av **ἀρχή**), *myndigheter* (**ἐξουσίαν** akk. fem. entall av **ἐξουσία**) *og krefter*.

Kol 2,15; Ef 1,20,21; 3,10 og 1 Kor 15,24 bekrefter bildet som blir gitt av fienden og fiendens territorium i Ef 6,12b. De gir til sammen også en forklaring og utleggelse av det helhetlige budskapet som ligger i Ef 6,10-17 om Guds seier over mørkemaktene gjennom Jesu offer, om kristnes del i denne seieren, om den fortsatte kampen mot mørkemaktene som som de kristne kjemper sammen og som vil pågå helt til enden kommer, om Jesu endelige seier og opprettelsen av Guds rike

3.5.3 Del 3 (v. 13)

¹³ *διὰ τοῦτο ἀναλάβετε τὴν πανοπλίαν τοῦ θεοῦ, ἵνα δυνηθῆτε ἀντιστῆναι ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς πονηρᾶς καὶ ἅπαντα κατεργασάμενοι στῆναι.*

Ta (**ἀναλάβετε** aorist imperativ aktiv 2.person flertall av **ἀναλαμβάνω** Bet: ta) *derfor på dere Guds fullrustning, for at dere skal kunne* (**δυνηθῆτε** aorist subjunktiv medium 2.person flertall av **δύναμαι** Bet: kunne, makte, få til, være i stand til) *gjøre motstand* (**ἀντιστῆναι** aorist infinitiv aktiv av **ἀνθίστημι** Bet: gjøre motstand, stå imot) *på den onde dag og bli stående etter å ha overvunnet* (**κατεργασάμενοι** aorist partisipp medium nom. mask. flertall av **κατεργάζομαι** Bet: overvinne, beseire, erobre, oppnå) *alt*.

ἀντιστήναι betyr som i oversettelsen å gjøre motstand.²⁴ I ordet ligger også å ta stilling mot noe. Å vise hvor en står og hva en står for. En viser sin identitet gjennom å gjøre motstand mot uønsket påvirkning og innflytelse, samt direkte personangrep (psykisk og fysisk terror). Dette ordet står godt til situasjonen for de kristne i samfunnet slik det var på Paulus' tid med Romerrikets keiserkult, ulike religioner, bruk av magi, tradisjoner, riter, styresett, maktmisbruk, menneskesyn og verdier som stod i strid med kristen tro og kristne verdier. Det står også til hvordan kristne har hatt det, og har det gjennom alle tider frem til enden kommer. Ordet passer til etternytestamentlig tid, og får også en direkte profetisk betydning. 2 Kor 4,4: *For denne verdens gud har blindet de vantros sinn, så de ikke ser lyset som stråler fram fra evangeliet om Kristi herlighet, han som er Guds bilde.*

Har en ikledd seg *Guds fullrustning*, klarer en å stå imot alt som måtte komme. Også på *den onde dag* når prøvelsen, forfølgelsen, lidelsen, kaoset, ødeleggelsen, fortvilelsen og sorgen er på sitt verste. Uttrykket *den onde dag* finnes i tilsvarende form (*ulykkesdag* i Bibel 2011) 3 steder i GT: Jer 17,17.18; Ob 13. Det får en apokalyptisk betydning ut i fra endetidsundertonene i uttrykket. Disse tekstene kan også ses sammen med Dan 12,1 for å tydeliggjøre sistnevnte. I kontinuitet med GT og jødisk apokalyptisk tankegods skiller Paulus mellom to tidsepoker: den nåværende, som karakteriseres av ondskap og tilstedeværelsen av herskere og demoniske krefter og som er dømt til undergang; og den kommende, som er frelsens tid. I uttrykket *den onde dag* ligger det også to andre betydninger. Med den ene snakker Paulus om den dagen en som kristen opplever dette på personlig nivå, om onde dager som alltid kommer i livet. Med den andre betydningen menes når enden kommer, og det avgjørende slaget mellom det gode og det onde står. Med *Guds fullrustning* vil en også være trygg på seier i det avgjørende siste slaget i krigen. En vil komme seirende ut etter å *overvunnet alt*.

I ordet **κατεργάζομαι** ligger betydningen av å ha oppnådd alt. En har stått i Kristus gjennom hele livet i godt og vondt, også i den siste og største prøvelsen når verdens ende kommer. En har del i Guds fullkomne og endelige seier.

3.5.4 Del 4 (v. 14-16)

¹⁴ *στήτε οὖν περιζωσάμενοι τὴν ὀσφὸν ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης* ¹⁵ *καὶ ὑποδησάμενοι τοὺς πόδας ἐν ἐτοιμασίᾳ τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης,* ¹⁶ *ἐν*

²⁴ Se BDAG s.v ἀντίστημι, 2.betydning. Følgende avsnitt bygger på på O'Brien : *Ephesians* s.471.

παῖσιν ἀναλαβόντες τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως, ἐν ᾧ δυνήσεσθε πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ [τὰ] πεπυρωμένα σβέσαι.

En skal som kristen *stå fast* på sin post, som er i troen, gjennom alt som kommer mot en.²⁵ *Spenn* (περιζωσάμενοι aorist partisipp medium nominativ mask. flertall av περιζώννυμι Bet: binde om, spenne) *sannhetens* (ἀληθεία dat. fem. entall av ἀλήθεια Bet: sannhet, troverdighet, pålitelighet, oppriktighet) *belte rundt livet* (ὄσφον akk. fem. entall av ὄσφους Bet: liv) og *kle dere i rettferdighetens* (δικαιοσύνης gen. fem entall av δικαιοσύνη Bet: rettferdighet) *brynje* (θώρακα akk. mask. entall av θώραξ Bet: brystplate, brynje). Direkte oversatt vil første del av 6,14b bli *Spenn sannheten rundt livet...* En del av en romersk soldats utrustning var et forklelignende belte som en spente rundt livet under brynjen²⁶. Det ble brukt til å henge utstyr i eller binde inn klærne en bar under rustningen. En brukte det også til å binde opp kjortelen for bedre bevegelse og smidighet i kamp. I *Guds fullrustning* er *sannheten* dette beltet. Jeg velger derfor en meningsoversettelse som gir *sannhetens belte*.

I Jes 11 hvor det tales om den rettferdige kongen, Isais kvist, som skal komme, står det i 11,5 at ”Rettferd skal være beltet om livet og troskap beltet om hoftene hans”. Her kan Paulus ha hentet inspirasjon til bildet av beltet bundet om livet. I Jes 11 er Isais kvist, den davidiske kongen, en guddommelig kriger som skal komme og gjenopprette Israel i den siste tid. Han skal igjen bringe sannhet og rettferd til Israel. Paulus knytter disse beskrivelsene av den lovede Messias til Jesus. Jesus har oppfylt det som er lovet i Jes 11. De kristne, som da også er krigere i Guds tjeneste, kan dermed spenne *sannhetens belte* rundt livet. Med *sannhetens belte* rundt livet skal de kristne alltid, som Gud, tale og opptre i sannhet, oppriktighet og ærlighet. Kristne er som soldater i Guds tjeneste også Guds tjenere. Menneskesønnen kom ikke for å herske, men for å tjene, Matt 20,20-28/Mark 10,35-45. Akkurat som Jesus tjente Gud med å være en tjener for mennesker, slik skal også kristne være Guds tjenere i verden. En tjener måtte binde opp sin vide og side kjortel for å være klar til arbeid. Jesus byder de troende i Luk 12,35-36: *Spenn beltet om livet og hold lampene tent! Vær lik tjenere som venter sin herre hjem fra bryllupsfest og står klare til å lukke opp for ham så snart han kommer og banker på...*

²⁵ Følgende avsnitter bygger på Beale og Carson (Red.): *Commentary on the New Testament Use of the Old Testament* s.830-832 og *Oxford. Advanced Learner's Dictionary* s.638 & 707.

²⁶ Se Hoehner: *Ephesians* s.838-840.

I 1 Pet 1,13 kommer en tilsvarende oppfordring, og en som likner Ef 6,14: *Spenn derfor beltet om livet, vær våkne, beredt i tanke og sinn!..*

Som i Ef 6,14b brukes ordet **περιζώννυμι** også i Lukas teksten (Her: **περιεζώσμεναι** perf. partisipp pass. nom. fem. flertall) om å spenne beltet rundt livet, mens 1 Peter brev bruker ordet **ἀναζωσάμενοι** (aorist partisipp medium nom. mask. flertall av **ἀναζώννυμι** Bet: binde om seg, binde opp, spenne).

Kristne skal ta på seg *rettferdighetens brynje*. I Jes 59,17 er det Gud som ”kledde seg i rettferd som en brynje og satte frelsens hjelm på hodet. Han kledde seg i hevners drakt og hyllet seg i lidenskapens kappe”. Visdommen 5,17-20 taler også om at Gud ”skal ta på seg rettferd som en brynje....upartisk rett som en hjelm...hellighet som et usynlig skjold...besluttsom vrede som sverd”²⁷. Paulus ligger nærmere visdommen enn Jesaja når han beskriver *Guds fullrustning* i Ef 6,10-17. Paulus bruker en lignende rustningsbeskrivelse i 1 Tess 5,8: *Men vi som hører dagen til, skal være edru, kledd med tro og kjærlighet som brynje* (**θώρακα** akk. mask. entall av **θώραξ**) *og med håpet om frelse som hjelm* (**περικεφαλαίαν** akk. fem. entall av **περικεφαλαία** Bet: hjelm).

I Jesaja og Visdommen brukes krigerbildet av Gud som tar opp kampen mot urettferdighet og ondskap og forsvarer uskyldige og svake. I Paulus-tekstene har de kristne blitt istand til å gjøre det samme og forventes å kjempe Guds strid. Gjennom Jesus har de tilgangen til Guds styrke, rustning og våpen som beskrevet i Jesaja og Visdommen.

En brynje kunne være en kåpe av metallringer eller små metallplater (1 Sam 17,5ff), metallplater (LXX 1 Kong 22,34/2 Krøn 18,33) eller en rustnings overdel i metall (2 Krøn 26,14; Neh 4,16)²⁸. Utrykket brukes 5 ganger i NT (Ef 6,14; 1 Tess 5,8; Åp 9,9 (2 ganger),17). På Paulus sin tid kan en brynje ha vært en metallplate som en bar over en kortermet lærjakke eller en metallkåpe for å beskytte brystregion og rygg. Vanlige soldater kunne ha en brystplate av kobber som dekket brystet for å beskytte hjertet, mens rike og velstående soldater hadde en metallkåpe av kjetting. I likhet med beltet rundt livet var denne rustningsdelen til beskyttelse. Kristne skal handle og møte mennesker liksom Gud er rettferdig. De kan kle seg i Guds retterdighet fordi de står rettferdiggjorte foran Gud. Liksom en brynje beskytter hjertet vil denne rettferdigheten virke som en brynje for kristne, slik at

²⁷ Egen oversettelse av oversettelse funnet i Beale og Carson (Red.): *Commentary on the New Testament Use of the Old Testament* s.832.

²⁸ Se Hoehner: *Ephesians* s.840-841.

deres hjerter ikke kan påvirkes av mennesker eller onde makter. Kristne er med dette istand til å handle rettferdig og står rettferdige i all motgang og motstand.

Når verbet **ὀποδησόμενοι** står i tilknytning til føttene er dette en referanse til å ta på seg sko, og på Paulus tid ville sko være sandaler.²⁹ Sandaler i antikken ble bundet på føttene med snorer³⁰. Oppfordringen direkte oversatt er ”bind på dere og stå klar med fredens evangelium på føttene”. Jeg velger en tilnærmet ordrett oversettelse, som gir *stå klar med fredens evangelium som sko på føttene*. Kristne står ansvarlige for å sko seg med evangeliet. Ordet brukes 2 ganger i LXX (2 Krøn 28,15; Esek 16,10) og 3 ganger i NT (Mark 6,9; Apg 12,8; Ef 6,15) og har alle steder samme betydning. Paulus kan med henblikk på rustningssymbolikken ha romerske legionærsandaler i tankene. Dette var tunge sandaler (*caliga*: en lav halvstøvel), med såler av flere lag lær og opp mot 2 cm tykke og med hul-hodede tunge nagler på undersiden. De ble festet rundt leggen med lærremmer og kunne fylles med ull eller pels mot kulde. Bruken av verbet **ὀποδέω** her istedet for substantivet **ὀπόδημα** (Bet: sandal/skotøy) antyder at det i Ef 6,15 er snakk om sandaler en brukte i strid og kunne ’bite seg fast’/stå fast i kamp med, heller enn vanlige sandaler som substantivet betyr. **ἐτοιμασία** (dativ fem. entall av **ἐτοιμασία** Bet: Beredskap/forberedthet/utrustning) brukes i nevnte form bare på dette ene stedet i NT.³¹ Enkelte hevder at dette må oversettes med utrustning, da dette er konsistent med teksten. Men det brukes ikke med en slik betydning andre steder i NT. Beredskap eller forberedthet er den vanligste betydningen av ordet. Å være i beredskap kan også bety at en står klar. Sistnevnte tolkning av beredskap vil også signalisere mer ’alarmert’ forberedelse, og det er slik en soldat vil være aktivisert når han må svare på et fiendtlig angrep. Kampstyrken tok også oppstilling på slagmarken eller rundt områder som skulle forsvares før deres eller fiendens trekk ble gjennomført. Jeg velger derfor å oversette til *Stå klar* i verset for å få dette bildet klarere frem. *Stå klar* får en dobbel betydning her. Kristne skal kunne ’bite seg fast’ og stå trygt i kamp med fienden, og de skal være godt skodd får å kunne gå ut og spre budskapet om evangeliet, selv under fiendtlige angrep.

---

²⁹ Følgende avsnitter bygger på G.K. Beale og D.A. Carson (Red.): *Commentary on the New Testament Use of the Old Testament* s.831.

³⁰ Se Hoehner: *Ephesians* s.841-844.

³¹ Se BDAG s.v ἐτοιμασία.

Paulus gjengir et ekko av et viktig moment i Jesaja. I tiden for Israels gjenopprettelse og oppreisning vil sendebud spre godt budskap om fred fra fjelltoppene, som i Jes 40,9-11. Det står følgende i Jes 52,7: *Hvor vakre de er der de løper over fjellene, føttene til den som bringer bud, forkynner fred, bringer godt budskap, forkynner frelse og sier til Sion: "Din Gud er konge!"*

Nah 2,1 viser også til det samme: *Se, de løper over fjellene, føttene til den som bringer bud og forkynner fred. Hold dine høytider, Juda, innfri dine løfter! For aldri mer kommer de onde imot deg, de er fullstendig utryddet!*

I NT vil Jes 52,7 og Nah 2,1 ses på som omtale av den kommende Messias, som GTs løfter taler om. Paulus fremhever at Jesus har innfridd dette. De kristne er det nye Israel som har blitt reist, og Guds fiender, som er de troendes fiender, kan aldri true Israel igjen. Og kristne skal gjøre som Jesus. De skal løpe over fjellene med budskapet om Jesu seier og Guds rike. De skal rope fra fjelltoppene at Jesus er gjort til Konge av Gud. Paulus viser også til dette i Rom 10,15 med at alle som forkynner evangeliet er utsendt av Gud. I Ef 2,17 viser Paulus til at Jesus "kom og forkynte det gode budskapet om fred både for dere som var langt borte, og for dem som var nær". Her vises det til Jes 57,19 om "Fred, fred til den som er nær og til den som er langt borte". Budskapet skal nå ut til alle mennesker over alt, fjern og nær. Men hos Paulus reflekterer også dette Guds mysterium i Kristus. Gjennom sin lidelse, korsfestelse, død og oppstandelse har Jesus med sin seier og opphøyelse forent jøder og hedninger i sitt legeme, og innlemmet begge i Guds rike. Jødene, som Guds folk, var "de som var nær". Hedningene kjente ikke Gud, og de var dermed "langt borte". Dette er *fredens evangelium* som skal forkynnes for alle folk og for maktene og åndekreftene i himlene. Paulus utdyper det ovennevnte når han taler om hva som ligger i dette i Ef 3,8-11, hvor han også omtaler sin rolle som hedningenes apostel.

Kristne skal alltid holde seg til sin tro.³² De skal ta troen opp og holde det klar lik en soldat holder opp sitt skjold i kamp, og dermed alltid beskytter seg selv. Paulus kan her ha i tankene skjoldet som romerske soldater bar som en del av utrustningen, og som han muligens også viser til i 2 Kor 6,7.³³ Ef 6,16 er det eneste stedet i NT hvor ordet **θυρεός** (**θυρεὸν** akk. mask. entall) er brukt om skjold. Dette var et rundt, avlangt skjold med oval overflate. Det målte ca 0,76 ganger 1,2 m, og var en håndsbredde i tykkelse. Det var laget av to treplanker som var

³² Følgende avsnitter bygger på Beale og Carson (Red.): *Commentary on the New Testament Use of the Old Testament* s.832 og Hoehner: *Ephesians* s.844-848.

³³ Se Hoehner: *Ephesians* s.844-848.

limt sammen, med yttersiden dekket av grov teltduk underst og overtrykket med kalveskinn. Det hadde metallkanter i hver ende for å beskytte treet når det falt i bakken, og midt på frontsidene en utstående kuppel av jern som skulle få stein og piler til å prelle av. Skjoldet skulle beskytte både en soldats kropp og resten av rustningsutstyret. Genitiven **πίστεως** i 6,16a (gen. fem entall av **πίστις** Bet: tro) er en definerende genitiv. Den forklarer eller definerer ordet det står til, akkurat som en apposisjon. Det gir dermed betydningen at skjoldet de kristne tar opp består av tro. Dette kan dreie seg om den objektive troen som mottas i ånden, men det dreier seg her mest sannsynlig om den enkelte kristnes subjektive tro. Skjoldet er, som de andre rustningsdelene som til nå er nevnt i teksten, et redskap til forsvar. I Visdommen 5,17-20 tar Gud sin usynlige hellighet som sitt skjold. I Sal 7,11 er Gud den troendes skjold, og Gud "frelser de oppriktige av hjertet". På samme måte er *troens skjold* usynlig, og en kristen skal være hellig i all sin ferd og alt en foretar seg. Eks: Ef 4,17-32. Den som tror oppriktig på Kristus, er frelst.

Verbet **δυνήσεσθε** i 6,16b (futurum indikativ medium 2.pers flertall av **δύναμαι** Bet: kunne/være istand til/få til) oversettes *kan*, og det har en vedvarende funksjon. Det får frem at konflikten med de onde maktene er pågående og konstant frem mot det avgjørende endetidsslaget. Skjoldet vil til enhver tid være istand til å slukke alle *brennende piler*. **βέλος** er en bred betegnelse som brukes om enhver form for spisse, prosjektil-lignende våpen. Det være seg piler spesielt. Det kan også referere til andre våpen som sverd, spyd og lignende spisse, lett håndterlige våpen. Det kan referere til kastespyd som var 2 m lange, som innkluderte et 60 cm langt jernhode, og som hadde en dødelig rekkevidde på 30 m. Når disse ble kastet, ville det harde bladet bore seg inn i skjoldet, mens den mykere delen ville gi etter og bli bøyd. Dette gjorde skjoldet vanskelig å bære, og det førte til at soldaten i denne situasjonen ofte valgte å kaste fra seg skjoldet. Dermed var han også ubeskyttet. En soldat hadde som regel to spyd, og når han hadde kastet begge, kunne han angripe den ubeskyttede motstanderen og bruke sitt sverd til å støte med. Slike spyd var det også vanlig å knytte biter av tøy, dyppet i brennbar væske, rundt bladenden på. Når de da ble antent, ble de omgjort til ildspyd. Betydningen av **βέλος** i Ef 6,16 er mest sannsynlig piler som ble skutt med bue, armbrøst eller mobile utskytningsramper. De kunne også på samme måte som spydene bli omgjort til flammende prosjektiler. I Sal 7,13-14 spenner Gud sin bue og skyter flammende piler mot enhver som ikke vender om til tro på ham. I Ef 6,16b bruker djevelen samme taktikk som Gud for å forsøke å få kristne til å falle bort fra Gud. 'Den onde' er her den ansvarlige for alt 'det onde' i verden. Eks: Joh 17,15; 1 Joh 5,19. Det dreier seg her om han som kalles

djevelen og som er overhode for alle maktene som beskrives i Ef 6,11. Huden som dekket skjoldene, hadde slukkende effekt på brennende piler og spyd, og det var også vanlig å legge skjoldene i bløt før kamp. Huden og duken på skjoldet ville da bli gjennomvåte, og dette hadde enda bedre slukkende effekt. Ordet **πάντα** (adjektiv ubest. akk. nøytral flertall av **πᾶς** Bet: alt, alle, hele, helhet) kan indikere denne praksisen ved at *troens skjold* slukker *alle den ondes brennende piler*. De pilene som ikke prellet av, ville slukne når de boret seg inn i det fuktige skjoldet. Skjoldet er et bilde på resolutt tro, og med slik tro vil kristne være beskyttet mot alt av åndelige angrep som djevelen utsetter dem for. Skjoldet stopper ikke bare pilene, men slukker dem også. Dermed er djevelens piler ubrukelige. I 6,16 ligger også en advarsel til kristne om å aldri legge ned *troens skjold*, og forsøke å forsvare seg mot djevelen med sin egen styrke. 1 Joh 5,4: *For alt som er født av Gud, seirer over verden. Og det som har seiret over verden, er vår tro.*

3.5.5 Del 5 (v. 17)

¹⁷ *καὶ τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου δέξασθε καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος, ὃ ἐστὶν ῥῆμα θεοῦ.*

I 6,17 kompletteres fullrustingen.³⁴ De kristne skal *ta imot frelsens* (**σωτηρίου** gen. nøytral entall av **σωτήριον** Bet: redning/befrielse/frelse) *hjelme* og *Åndens sverd, som er Guds ord*. Hjelmen og sverdet er de siste to delene av utstyret en soldat utruker seg med før kamp. Hjelmen er varm og ukomfortabel, og en soldat tar den på først rett før kamphandlinger oppstår. Han griper til sverd for å forsvare seg mot fienden.

δέξασθε har jeg her valgt å oversette med *Ta imot*, da denne oversettelsen reflekterer bedre at frelsen og Guds ord er noe de kristne får motta. Det er kristnes ansvar å passe på at de har alt utstyret de trenger, og de får utlevert hjelmen og sverdet som gaver når de går runden innom utstysdepoet. De har alt mottatt skjoldet og har det i sin venstre hånd. De trenger dermed den ledige hånden til å ta på seg og feste hjelmen først. Deretter kan de gripe sverdet. For en soldat som skal ut i slag, er det beste utstyret hæren har, den beste gaven han kan få. Gud vet

³⁴ Følgende avsnitter bygger på Beale og Carson (Red.): *Commentary on the New Testament Use of the Old Testament* s.830-833, Lincoln: *Ephesians* s.450-451, Hoehner: *Ephesians* s.848-854, O'Brien : *Ephesians* s.480-482. Se BDAG s.v ῥομφαία.

hva de kristne trenger til enhver tid (Matt 6,25-34/Luk12,22-31), og velger dermed å gi sitt ypperste utstyr til de kristne i kampen mot Satan og hans hær. Når en har mottatt dette utstyret, har en det alltid med seg, og for hånden. Dermed kan en også ”ta opp” hjelmen og sverdet når faren er overhengende, og slag er uunngåelige.

περικεφαλαίαν (akk. fem. entall av **περικεφαλαία**) betyr i seg selv hodeplagg eller hodedekke, men brukt i militær sammenheng er betydningen hjelm.³⁵ I LXX er ordet brukt 10 ganger, og betydningen her er alltid hjelm. Eks: 1 Sam 17,5.38; 2 Krøn 26,14; Esek 27,10; 38,4-5. I NT er ordet bare brukt 2 ganger, og det er i Ef 6,17 og 1 Tess 5,8. Her også i millitaristisk betydning. To ganger i LXX er metallet hjelmen er laget av bronse (1 Sam 17,38; 1 Makk 6,35). I romertiden kunne hjelmer variere i form, men var generelt laget av et ytre bronselag på en grunnform av jern og med lær eller tøy rundt kantene på innsiden. Under keiser Caligula sin regjeringstid fra år 37-41 ble hjelmen oppgradert med en forlengelse som beskyttet nakken og øverste delen av skuldrene. Den fikk et visir som beskyttet øyne og nese, og hengslede sidebeskyttere for ansiktet som ble festet med en hakerem.

σωτηρίου står som definerende genitiv til *hjelm*, og dermed beskriver hva slags hjelm det her er snakk om. **σωτήριον** går mye igjen i LXX, men brukes bare 3 steder (Luk 2,30; 3,6; Apg 28,28) i NT i tillegg til Ef 6,17. Dette verset er dermed det eneste stedet en finner ordet i corpus Paulinum. Varianten av ordet som hovedsaklig brukes i NT, er **σωτηρία**, som er femininum (46 ganger totalt, hvor av 18 ganger hos Paulus). Dette indikerer igjen en mulig tilknytning til Jes 59,17. I GT er Gud selv frelsen og frigjøringen for de undertrykte. Eks: Sal 18,2.46-48; 35,3; 37,39-40; 65,5; 70,4-5; Jes 33,2.6, 45,17; 46,13; 51,5-6; Jer 31,33. Profeten taler i Jes 59,17 om frelse fra ondskap i datiden, og i denne konteksten taler Paulus om en realisert frelse fra den ondes angrep. I Ef 6,17 fremhever Paulus at det som til syvende og sist beskytter de kristne, er at han har frigjort dem fra slaveriet under himmelrommets fyrste og satt dem sammen med Kristus i det himmelske (Ef 2,1-10) I 1 Tess 5,8 er det snakk om ”håpet om frelse som hjelm”. Det er da håpet om den fremtidige frelsen som beskytter de troende mot djevelens fremstøt. Med sitt hode beskyttet vil en soldat føle seg trygg på slagmarken. På samme måte vil det at de troende har mottatt frelsen, gi dem selvsikkerhet og trygghet under angrep fra djevelen.

Åndens (**πνεύματος** gen. nøytral entall av **πνεῦμα** Bet: Ånd, ånde, pust, vind) *sverd* (**μάχαιραν** akk. fem. entall av **μάχαιρα** Bet: sverd, sabel) er det siste utstyret de kristne tar

³⁵ Se Hoehner: *Ephesians* s.849-850.

imot, rett før djevelen og hans styrker angriper.³⁶ **μάχαιρα** er et vanlig ord for å betegne en stor kniv som hadde mange bruksområder, blant annet utskjæringer og ofringer. Som våpen betegnet det en kort dolk eller sabel, imotsetning til et rett sverd. Ordet dukker opp 188 ganger i LXX og er oversatt fra 4 hebraiske ord, men oversettes 160 ganger fra ordet **כַּרְבַּן** som er et vanlig ord for sverd. I LXX kan **μάχαιρα** bety en flintkniv som ble bruk til omskjæring (Jos 5,2-3), en barberkniv (Esek 5,2. Men i 5,1 brukes **ῥομφαία** for barberkniv), men i hovedsak et sverd, et krigsvåpen (2 Mos 15,9; Dom 3,16; 2 Sam 20,8; Job 1,15; Jer 12,12; 47,6 [og 29,6 i LXX]; Esek 31,17-18).

I NT brukes ordet 29 ganger, men bare 3 ganger i hos Paulus (Rom 8,35;13,4; Ef 6,17). Det betegner et miliært sverd i alle unntatt 2 tilfeller. En av gangene dreier det seg om en referanse til kristne som blir forfulgt eller drept med sverdet (Rom 8,35), og en gang til en kirurgs kniv (Heb 4,12). **ῥομφαία** blir brukt bare 7 ganger i NT (Luk 2,35; Åp 1,16; 2,12.16; 6,8; 19,15.21). Dette var et stort, bredt sverd som ble brukt av ikke-gresktalende folkeslag. Eks: Trakianerene.

Selv om LXX oversetter **כַּרְבַּן** med begge omtalte greske ord, og dermed visker litt ut forskjellen(e), så er likevel den generelle oppfatningen at **ῥομφαία** dreier seg om sverdet som er beskrevet over og **μάχαιρα** betegner et relativt kort sverd eller en dolk. Sistnevnte stemmer overens med den romerske soldats sverd (*gladius*). Dette sverdet er gså kjent som det spanske sverd. Det var et tveegget sverd, 5 cm bredt og 60 cm langt og det var meget bra tilpasset nærkamp som stikk- og huggvåpen. Det ble båret i et hylster som var festet i beltet som var spent rundt livet og på høyre side, slik at det ikke skulle være i veien for armen som bar skjoldet, eller vikle seg inn i beina.

Sverdet er det eneste offensive elementet i beskrivelsen av rustningen i Ef 6,10-17, og det er beskrevet som *τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος*. Genitiven er mest sannsynlig ikke en beskrivende genitiv ettersom den følgende relativsetningen utdyper at *Åndens sverd* ikke er Ånden selv, men Guds ord. Det er heller ikke et attributiv, som i uttrykket ”åndelige sverd”, men en genitiv som opprinnelse eller kilde. Det er sverdet som blir gitt av Ånden, på samme måte som å stå klar i evangeliet i 6,15. Det er mulig at det er en possessiv genitiv, altså med meningen ”tilhørende Ånden”. Mer spesifikt kan det handle om en forfatters genitiv ettersom et personlig navn blir nevnt, den Hellige Ånd. I tråd med sverdets offensive natur blir sverdet bildet på den offensive styrken til den Hellige Ånd som er nødvendig når en er i åndelig krig (6,12). *Åndens sverd* blir båret i *sannhetens belte*.

³⁶ Se Hoehner: *Ephesians* s.851-853.

..som er Guds (θεοῦ gen. mask. entall av θεός) ord (ῥῆμα nom. nøytral entall av ῥῆμα Bet: ord, uttrykk, utsagn, det som er sagt) er en relativsetning som beskriver videre hva *Åndens sverd* er. Neutrumsrelativpronomenet referer ikke til πνεύματος i neutrum som sitt opphav, men det henger ved predikativet ῥῆμα. Endelig refererer det tilbake til hele uttrykket *Åndens sverd* som en forklarende leddsetning, og gir dermed en videre beskrivelse. I vers 6,14 ligger en referanse til Jes 11,5 tilknyttet *sannhetens belte*. I Jes 11,4 står det om Guds Messias at ”han skal dømme fattige rettferdig, i rettferd skal han skifte rett for de hjelpeløse i landet. Han skal slå landet med sin munns ris og drepe de urettferdige med pusten fra sine lepper”. I likhet med Jes 11,4 fortelles det i Salomos Salmer 17,35 om Herren Messias at ”han vil ramme jorden med sin munns ord for alltid”.

Språket i Jes 11,4 dukker også opp i 1Q28b, linje 20:³⁷ *Måtte du ramme folkeslagene med din munns makt. Måtte du legge jorden øde med ditt septer. Måtte du drepe de onde med pusten fra dine lepper. Måtte han sende over deg en rådgivende ånd og en av evig evig mot, en av kunnskap om og frykt for Gud. Måtte din rettferdighet være beltet om ditt liv og lojalitet beltet om dine hofter.*

I Jes 49,2 står det også at ”Han gjorde min munn til et kvast sverd”. Disse tekstene peker mot fremtiden når Messias vil slå ned nasjonene (Åp 1,16; 2,12.16; 9,15) og beseire den lovløse, 2 Tess 2,8: *Da skal den lovløse åpenbare seg, han som Herren Jesus skal utrydde med pusten fra sin munn og tilintetgjøre den dagen han kommer i herlighet.*

Ef 6,10-17 taler ikke bare om et fremtidig slag, men om den daglige kampen mot de onde maktene i *himlene*.

Ordet ῥῆμα dukker også opp i Ef 5,26 der det uttrykker det talte eller forkynte ordet. Selv om det er synonymt med λόγος (Bet: ord/Ordet), kan ῥῆμα ses mer eksklusivt som et middel til konfrontasjon og dom. Det blir fulgt i 6,17 av θεοῦ, som kan være enten en subjektsgenitiv eller opprinnelsesgenitiv. Det vil si at det dreier seg om ordet som kommer fra Gud. *Åndens sverd* er det offensive våpenet, det talte *Guds ord*, som skal brukes mot djevelens åndelige ondskap.

Hos 6,5: *Derfor har jeg hugget dem ned ved profetene, drept dem med ord fra min munn. Min dom skal gå opp som lyset.*

---

³⁷ Se Beale og Carson (Red.): *Commentary on the New Testament Use of the Old Testament* s.832. Egen norsk oversettelse.

Heb 4,12: *For Guds ord er levende og virkekraftig og skarpere enn noe tveegget sverd. Det trenger igjennom til det kløver sjel og ånd, marg og bein, og dømmer hjertets tanker og planer.*

Kristus viser dette gjennom sitt møte med djevelen når han ble fristet (Matt 4,1-11/Mark 1,12-13/Luk 4,1-13), og hvor han bruker det skrevne ord mot djevelen. Som svar på djevelens første fristelse siterer Jesus fra 5 Mos 8,3 om at ”mennesket ikke lever bare av brød” men ”mennesket lever av hvert ord (**ῥῆμα**) som kommer fra Herrens munn” (Matt 4,4). Det handler ikke om forkynnelse av evangeliet, men om å tale Guds ord mot hans fiender. Guds ord er ikke noe som kan øves opp og brukes som magisk formel. Det er derimot å tale Guds ord i Kristi navn med kraften fra Guds Ånd. Guds talte ord er Åndens ”instrument”.

Selv om *Åndens sverd* er den eneste offensive delen av *Guds fullrustning*, så skal en ikke bruke dette til fremrykning, men det skal heller gjøre det mulig for den troende å stå fast midt oppi satanisk krigføring. Djevelen og hans styrker må ikke få muligheten til å vinne mer territorium i Kristi rike eller frarøve de kristne deres åndelige velsignelser i Kristus.

3.6 Sammenfatning

Hele *Guds fullrustning* er nødvendig i den åndelige krigføringen mot djevelen og hans engler.³⁸ Oppfordringen er ment både til individet og kirken, som er fellesskapet av de troende og Jesu legeme. Dette er i tråd med foreningen av jøder og hedninger til ett legeme. Kirken står samlet i denne krigen. Liksom en romersk soldat ikke kjempet alene, slik må også de troende som ett legeme, forent under sin øverste militære leder, stå imot åndelig ondskap i *himlene*.

Paulus overfører hele Guds rustning fra Gud selv, og hans Messias, til Guds folk.

I GT kjemper Gud for, og sammen med Israelfolket mot Guds og Israels fiender. Fiendene er her fremmede folkeslag som truer Israel militært, eller med religiøs påvirkning og frafall fra Gud. Det er også avgudsdyrkere, undertrykkere og syndere blandt Israelfolket selv. Denne krigen er helligkrig ettersom den kjempes av Gud selv, eller for Gud på hans ordre eller som løfte til Gud. Når Gud selv slår ned fiendene, er det med sitt ord og med sin sterke arm som han utfører tegn og under med. Israelfolket bruker våpenmakt og vold for å slå ned fiendene.

---

³⁸ Følgende avsnitter bygger på Beale og Carson (Red.): *Commentary on the New Testament Use of the Old Testament* s.832 og Hoehner: *Ephesians* s.853-854.

Helligkrigen er ikke over før alle fiender er utryddet. Å utføre slik krig er et offer til Gud. Guds Messias skal også føre krig mot Guds og Israels fiender. Han skal få Guds styrke og våpen, og han skal bruke Guds strategi.

Paulus bygger i Ef 6,10-17 på denne krigføringstradisjonen, og i likhet med GT gir Paulus også klare regler for hvordan krigen skal utkjempes. Krigen mot djevelen og hans hær er alt avgjort ved at Jesus, som Guds Messias, har seiret over døden og mørkemaktene gjennom sin offerdød. Gud har med dette gitt fiendene i sitt folks hånd. Guds egne våpen og rustning, som han også utrustet sin Messias med i GT, blir nå gitt til Guds folk. I GT er Guds folk Israelsfolket, og nå hos Paulus er de kristne det nye Israelsfolket. Fiendene som er gitt i det nye Israels hånd er ikke mennesker og folkeslag, men demoner og åndemakter. Paulus får her frem at kristne nå kjemper mot den virkelige fienden i direkte konfrontasjon, i motsetning til krigene i GT, hvor mennesker kjempet mot mennesker. Helligkrigen kjempes ikke lenger med vold og fysiske våpen, som medfører ødeleggelse og død. De kristnes sverd er Åndens sverd, som er Guds skapende og oppbyggende ord. Og de har troen, frelsen, sannheten og evangeliet som sin utrustning, liksom Gud og hans Messias i Jes 11 og 59. Offer-handlingen i den nye helligkrigen er også total utryddelse av fienden, ettersom alt som er ondt i Herrens øyne er bannlyst av Herren. Kristne må ikke under noen omstendighet ha forbund med, eller være en del av det som er slått med bann.

Det dreier seg derimot hos Paulus ikke om drap og folkemord på dem som gjør ondt, men utryddelsen av mørkemaktene som er opphavet til menneskers onde gjerninger. Dette gjøres tydelig i Ef 6,12, hvor Paulus presiserer at kampen ikke er mot *blod og kjøtt, men mot makter, mot åndemakter, mot verdens herskere i dette mørket, mot ondskapens åndehær i himlene*. Kristne skal føre slik krig for Gud helt til enden kommer, da Jesus skal utslette ondskaper fullstendig.

Men hos Paulus er også et offer av den kristne selv forbundet med å bære *Guds fullrustning*. En kristen må innvie seg selv til Gud i Kristus. Og er en innviet, må en bli værende i Kristus for ikke å gå fortapt, men ha evig liv. Jesus kom ikke for å bringe fred, men for å bringe striden de kristne nå er en del av. Jesus brakte sverdet, som er *Guds ord*. Og kristne må være beredt på å ofre alt i denne krigen, slik Jesus gjorde, ved å ta opp sitt kors og følge ham. Eks: Matt 10,32-39.

Kristne kjemper for det gode mot det onde, og de skal krige gjennom å alltid gjengjelde ondt med godt. Den som ikke er mot dem, er med dem Eks: Mark 9,38-42. Gjennom slik krigføring vil kristne bidra til å oppnå løftene om fred som GT gir, som for eksempel i Jes 2,4 og Mika 4,3.

Til tross for det Paulus skriver i Ef 1,20-23 og 2,6 vet han at Guds folks seier over djevelen ennå ikke er fullt ut oppnådd. Gud har påført maktene, åndemaktene, verdens herskere og ondskapens åndehær *i dette mørket* et avgjørende nederlag (6,12), men de brennende pilene fra det fallende regimet skytes fortsatt mot Guds folk. Mellom Guds seier og fullbyrdelsen av Guds vilje i Kristus må de troende selv imitere Gud i hans rolle som guddommelig kriger. Paulus har allerede talt til de kristne om å ”kle (**ἐνδύσασθαι** aorist infinitiv medium av **ἐνδύω**) dere i det nye mennesket, som er skapt i Guds bilde til et liv i sann rettferd og hellighet” (4,24). Og han taler i 5,9 om at ”Lysets frukt er all godhet, rettferd og sannhet”. Han har sagt at de skal være like Messias (4,32) og Gud (5,1) i å være tilgivende og i å elske hverandre.

I Ef 6,10-17 skal de kristne være like Gud i den daglige kampen mot djevelen og mørkemaktene, i en krig som allerede er avgjort, frem mot det siste store endetidsslaget. Før Guds store seiersdag kommer, må de kristne iføre seg rustningen som i GT tilhører Gud og hans Messias. De må stå fast i det Gud alt har gjort for dem i evangeliet (6,15), de må handle som Gud selv handler; i sannhet og rettferdighet.

Kapittel 4

Tekstens aktualitet i dagens samfunn

4.1 Hellig krig idag

I Bibelen blir de kristne sett på og betegnes som et fellesskap, og dette fellesskapet har mange ulike navn og bilder. Eks: **ἐκκλησία** (en lovvalgt forsamling, forsamling, menighet, kirke/Kirken) i Matt 16,18, **κοινωνία** (fellesskap, familie, husholdning) i 1 Kor 1,9, **σῶμα** (legeme) i 1 Kor 12,13 og **ναός** (tempel) i 2 Kor 6,16.

Med Ef 6,10-17 har de kristne fått en ny rolle. De er også soldater i Herren, hærskaens Gud, sin nyopprettede kristne arme. Motstanderen er Guds, og Guds folks fiende: Djevelen.

Krigen mot djevelen og hans styrker foregår overalt i verden og i himlene. Den er lokal, global og universell. Kristne må kjempe for seg selv, hverandre og for alle mennesker overalt

og til en hver tid. Med *Guds fullrustning* er en kristen i stand til å kjempe og holde stand om en er på egen hånd, men kan gjøre best motstand og kjempe mest effektivt om en kjemper sammen med andre og i gruppe.

Bibelens bilder av åndelige realiteter er radikalt anderledes enn det en finner i i norrøn og tilsvarende religion som underbygger moderniteten i den vestlige verden,³⁹ og de gir oss et helt annet bilde av den åndelige krigføringen vi er involvert i. I norrøn og tilsvarende myte ligger et bilde av en krigergud, en sterk konge eller en helt som overvinner det onde og sine fiender i styrkeprøver, slag og dueller.⁴⁰ Den gode vinner en ærerik seier gjennom sin styrke og heltemodige innsats i prøvelser. Og alle som står på hovedfiendens side blir slått og utryddet med vold. Prinsippet som går igjen er at det sterke vinner over det svake. Mennesker er også istand til å manipulere gudene innenfor dette mytebildet. Gudene får et preg av å være til for menneskene, og menneskene forholder seg til dem utelukkende etter deres behov for gudenes assistanse.

I Bibelen er det gode evig og det onde midlertidig. Bibelen er helt klar: Gud og Satan, godt og ondt er ikke to uavhengige realiteter i sameksistens fra evighet av. I begynnelsen var Gud, og Gud var god. Synd dukker først opp senere i Bibelfortellingen. Satan og hans hær er falne engler, og mennesker som er skapt i Guds bilde, er syndige rebeller. Skaperverket er avhengig av Gud for dets kontinuerlige opprettholdelse. Gud skapte ikke et univers som er uavhengig av ham. Satan og syndere, i likhet med resten av skaperverket, er avhengig av Guds opprettholdende skapervilje. Deres eksistens i opprør mot Gud er vitnesbyrd om Guds nåde og kjærlighet. Jeg velger her å vise til 3 av kirkefedrenes syn på og tolkning av Bibelens omtale av det ondes opprinnelse og synd, og hvordan de forholdt seg til dette i teologisk praksis. Disse utdragene får frem Paulus sitt poeng i Ef 6,12 om at kristnes fiender ikke er mennesker, men det onde som virker gjennom mennesker:

- Ireneus⁴¹ skriver at Gud skapte mennesket for å råde over alt det skapte, men dette kunne bare oppnås når menneskeheten nådde voksenalder. Menneskeheten var umoden som et barn. Den måtte bli voksen og nå full modenhet. Gud skapte et paradys

---

³⁹Følgende avsnitter bygger på Hiebert : *Transforming Worldviews*, s.303-304, Lincoln & Wedderburn: *The Later Pauline Letters* s.107 & 125 og Lincoln: *Ephesians* s.451.

⁴⁰ Se Hiebert : *Transforming Worldviews*, s.62-63,99-100,121.

⁴¹ Se Ireneus: *Demonstrasjon av Apostolisk Forkynnelse* fra det andre århundre, i McGrath: *Christian Theology Reader*, s. 153.

som var bedre enn denne verden, og Gud vandret rundt i paradiset og snakket med menneskene. Gud omgikk menneskene og lærte dem rettferdighet, på samme måte som det vil bli i det kommende Guds rike. Men menneskeheten var et barn, og dens sinn var ikke fullt utviklet og modent. Menneskeheten ble dermed lett forledet av løgneren, som er djevelen.

- Origenes⁴² skriver at Gud skapte ikke ondskapen, men Gud hindrer ikke ondskap i å bli utført av andre, selv om Han kunne. På grunn av dem som gjør ondt, får de som strever etter å gjøre det gode og rette nødvendige prøvelser på om de er oppriktige av hjertet. Og de vil skinne som lys i verden når de seirer i prøvelsene. Hadde ikke ondskapen virket gjennom Judas, hadde det ikke vært mening i korset og Jesu lidelse. Uten korset og Jesu død hadde det ikke funnet sted noen seier over maktene eller noen oppstandelse.
- Bonaventura⁴³ skriver om synd at det ikke dreier seg om noen form for essens, men om en ufullkommenhet og korrumperting av hele skaperverket og den skapte vilje. Synd står imot det gode. Synd kan ikke eksistere utenom det gode. Det har ingen annen kilde enn det gode som er den frie viljen, og den frie vilje er verken utelukkende ond eller utelukkende god. Etersom det første prinsipp er blitt til av seg selv og ikke av noe annet, vil dette bety at det er blitt til på grunn av seg selv og er utelukkende godt og uten defekter. Derfor kan det ikke eksistere et første prinsipp som er den største ondskap, ettersom det første prinsipp tilsier fullkommenhet og den største ondskap ufullkommenhet. Da det første prinsipp som det største og mest perfekte vesen ikke kan være ufullkomment, verken i essens eller virkekraft, så kan heller ikke den største ondskap eksistere og ondskap kan ikke herske. Det første prinsipp er allmektig, og det kan dermed skape godt ut av det ikke eksisterende. Det første prinsipp gjorde dette da det formet skapningen som det gav eksistens, liv, intelligens og fri vilje. Skapningen er gitt sin fødsel fra Gud for å utføre gjeringer etter Hans vilje. Etersom skapningen har sin opprinnelse fra det ikke-eksisterende og er ufullkommen, kan den unndra seg Gud og gjeringene Gud har lagt foran den.

---

⁴² Se Origenes: Uspesifisert tekst om relasjonen mellom det gode og det onde fra det 3 århundre, i McGrath: *Christian Theology Reader*, s. 155.

⁴³ Se Bonaventura: *Kort Diskurs* fra ca. 1257, i McGrath: *Christian Theology Reader*, s. 181.

Skapningen kan handle på egenhånd og etter eget råd. Den kan dermed finne på å gjøre noe som er mot Guds vilje. Dette er synd.

Det sentrale temaet i åndelig krigføring er ikke brutal styrke. Det stilles aldri spørsmål ved Guds allmektighet i skriften. Selv Satan og hans horder anerkjenner denne. Gud trenger ikke utslette Satan. Han trenger bare slutte å opprettholde Satans eksistens. Det dreier seg om hellighet og ondskap, rettskaffenhet og synd. Gud er hellighet, lys, kjærlighet og sannhet (Joh 1,1-5; 12,46). Ondskap eksisterer ikke uavhengig av dette. Det er perverteringen av det gode. Det er mørke, forledelse og årsaken til døden. Det er brutte relasjoner, avgudsdyrkelse og opprør mot Gud, fremmedgjøring og dyrking av selvet.

I hjertet av evangeliet er shalom. Shalom begynner med en rett relasjon til Gud, og involverer tilbedelse, hellighet og lydighet. Bønn i norrøn og tilsvarende myte er et middel til å påvirke og manipulere gudene. I Bibelsk tankegang er det å underordne seg Gud. I bønn starter en med tilbedelse og kjærlighet til Gud. På denne måten fornyer en forpliktelsene en har til Jesus Kristus som Herren over ens liv. En gir Gud tillatelse til å gjøre sin vilje, og ikke ens egen, i ens eget liv. En gir Gud tillatelse til å bruke en selv og det som bor i en til å svare på ens bønner. Når en ber for de bortkomne, er en villig til å bli sendt ut. Når en ber for de fattige, er en klar til å gi av alt det en eier. Når en ber om rettferdighet, er en villig til å stå sammen med dem som lider urett. Bønn koster. En skal bære *Guds fullrustning*, stride og legge alt frem for Gud i bønn (Ef 6,10-20; Matt 6,7-15/Luk 11,2-4). Men Jesus byr samtidig alle kristne å legge alt på ham og finne hvile i ham (Matt 11,25-30/Luk 10,21-22).

Paulus bruker Jes 52,7 sammen med 57,19 i Ef 2,14-18 for å få frem at Kristus sin død var hans forkynnelse av fred med Gud for hedninger og jøder, og at dette gir begge tilgang til det privilegiet som samfunn med Gud er. Dette poengteres igjen som en del av *Guds fullrustning* hvor kristne skal *stå klar med fredens evangelium som sko på føttene* i Ef 6,15. Tilpassningen og opprettholdelsen av freden som er oppnådd med og forkynt gjennom evangeliet, fremholdes som den beste forberedelsen til kamp mot de onde mørkemaktene, som er ute etter å skape splittelse og konflikt. Shalom involverer også rette relasjoner med mennesker. Rette relasjoner karakteriseres ikke av hierarki og utnyttelse/utbytelse, som i det norrønt og tilsvarende påvirkede syn, der de sterke hersker over de svake. Rette relasjoner kjennetegnes av nestekjærlighet og omsorg for hverandre, som mennesker skapt i Guds bilde, uavhenige av hvor mangelfulle og svake mennesker er (Rom 14; 15,1-13; 1 Kor 8,1-13; 10,23-33). Shalom vil si å være betingelsesløs over for andre fremfor seg selv, og å engasjere seg for den andre,

uavhengig av den andres respons. Shalom prioriterer å bygge samfunn fremfor å løse egne gjøremål. En slik prioritering gjør at en må oppgi ens moderne kontrollbehov overfor medmennesker og situasjoner i omgivelsene, og akseptere kaoset som oppstår med fremforhandlede relasjoner. Det betyr at en må akseptere flertalls beslutningstaking og ansvar overfor samfunnet.

Det sentrale temaet i Bibelen er ikke det kosmiske slaget mellom Gud og Satan som vil endelig avgjøre hvem som skal få herredømmet over universet. Slaget pågår for fullt, men slaget står om og pågår i menneskers hjerter og samfunn. Det handler ikke om hvem som er sterkest av Gud eller Satan. I slaget om menneskers hjerter er mennesker ikke passive ofre i kamphandlinger som forgår på det kosmiske plan. Mennesker er sentrale aktører og midtpunkt i slaget. Mennesker er rebeller, og siden Adams fall har selvdyrking vært grunnleggende i menneskers avgudsdyrking. Paulus sin sluttappell i Efeserbrevet om åndelig krigføring kombinerer hans to viktigste temaer i første delen av brevet, som er de kristnes status og identitet og tilsvarende rett livsførsel. I henhold til sistnevnte skal kristne se på seg selv som *militia Christi*, som kristne soldater utrustet med *Guds fullrustning*, og at de har alle ressurser tilgjengelig i kraften som Gud har forsynt dem med gjennom frelsen Han har oppnådd i Kristus, formidlet gjennom evangeliet og gjort virkekraftig av Ånden. I og med at de kristne tar til seg evangeliet og forkynner det, vil de seire i slaget de står i. Og hva maktene angår peker evangeliet mot deres dom, og dermed mot maktenes nederlag. Evangeliet som forkynner fred og forsoning er samtidig sverdet, *Åndens sverd*, som gjør fremrykning mulig for *militia Christi* (Ef 6,17). Etersom kirken holder frem med å være det forente og forenende samfunn, så beseirer evangeliet de fremmedgjørende fiendtlige maktene og utfører Guds frelsesplan.

I forhold til dette er rustningens 4 første deler, *sannhetens belte*, *rettferdighetens brynje*, *fredens evangelium som sko på føttene* og *troens skjold*, moralske standarder kristne er nødt til å utvise og leve etter. Sammen med dette kommer også å tale sannhet, oppbyggende ord, renhet i tale og handling, kjærlighet, lovprisning og tilbedelse og deres kloke og åndeligveiledede livsførsel i husholdningen, som presentert tidligere i brevet. Alt dette skal en ta med seg inn i det åndelige slaget, og alt er avhengig av at kristne holder fokus på å være *sterke i Herren*, nemlig i kraften av *Hans mektighet* (Ef 6,10). Kristne skal bruke Guds styrke som de får gjennom Kristus til å *stå imot djevelens listige angrep*, og dermed alle forsøk fra mørkemaktene på å hindre Guds plan for dem (6,11-12). Å stå i mot er viktigere enn alt annet. Paulus understreker dette tre ganger i utleggelsen om *Guds fullrustning* (6,11.13.14).

Guds mål er å beseire fienden og bringe fred, forsoning og shalom. Jesus byr kristne å elske sine fiender, for da vil de ikke lenger være fiender (Matt 5,44; Luk 6,27-35). Så lenge en har fiender, vil det heller ikke være fred. Satans mål er å holde folk fra å vende seg til Gud. Kristne må se på frafalne mennesker som sine egne, ikke som 'andre'. I bunn og grunn er vi alle en menneskehet, kalt til å elske Gud og vår neste. Guds metoder er kjærlighetens kraft, sannhet, fred, liv og lys. Satans metoder er forledelse, frykt, vold, mørke og død. ...”La oss derfor legge bort mørkets gjerninger og kle oss i lysets rustning” (Rom 13,12). Vi blir kalt til å elske våre fiender, og ikke hate dem, fordi de er oss, og de kan reddes. Vi må hele tiden være bevisste på at striden *ikke er mot blod og kjøtt, men mot makter, mot åndemakter, mot verdens herskere i dette mørket, mot ondskapens åndehær i himlene* (Ef 6,12). Vi kan ikke bruke urettferdige metoder i vår kamp som kjempes i rettferdighetens navn, for da vil vi feile og bli som våre fiender. Vi må handle og møte mennesker på samme måte som Gud er rettferdig. Vi kan kle oss i Guds rettferdighet fordi vi selv står rettferdiggjorte foran Gud i troen. Denne rettferdigheten skal være som en brynje til beskyttelse for hjertet, slik at våre hjerter ikke kan påvirkes av mennesker eller onde makter. Kristne er med dette istand til å handle rettferdig, og de står rettferdige i all motgang og motstand (6,14).

Møter med makter og myndigheter kan, ut i fra det Bibelske perspektivet, føre til stor motstand og forfølgelse. Det største møte mellom makter er på korset hvor Jesus seiret over Satan. I Middelalderen var tanken om *Christus Victor* sterkt utbredt. Etter Jesu død på korset, steg Jesus ned i helvete. Der rev han ned murene, og med dette frigjorde han sjelene som djevelen holdt fanget. Dette synet hadde i sitt grunnlag 1 Peter 3,18-22. Her fortelles det at ”og slik gikk han bort og forkynte for åndene som var i fangenskap” (v.19). Jesus sier selv om sin død på korset i Joh 12,31: *Nå felles dommen over denne verden, nå skal denne verdens fyrste kastes ut.*

Tanken om at korset er den endelige seieren gir ikke mening innenfor en moderne vestlig tolkningsramme. Kristus skulle ha tatt opp kampen mot de som pinte ham og steget ned fra korset sammen med sin engleskare. Ett ord fra hans munn ville vært nok til å uslette hans fiender. Han skulle beseiret Satan når han møtte ham i ørken (1 Kor 1,18-25). Men korset er likevel ikke et tap som ble avverget i siste øyeblikk gjennom oppstandelsen. Det er Guds måte å avdekke Satans onde makt og intensjon på, og samtidig demonstrere Guds egen betingelsesløse og uendelige kjærlighet på. Og om det skulle være nødvendig; til døden.

Dersom vår forståelse av åndelig krigføring ikke gir mening til betydningen av korset, har vi feilet i vår forståelse av Ef 6,10-17.

4.2 Feilaktige strategier

I utviklingen av en Bibelsk tilnærming til spørsmålene rundt åndelig krigføring må en søke å unngå følgende feilskjær:

4.2.1 *Benekte Satans eksistens og realiteten av det åndelige slaget vi står midt oppi*

Opplysningstiden (ca.1700-1800 tallet) utfordret tradisjonelle syn og omformulerte tenkning innen alle felt i vestlige samfunn, men feltet som ble mest preget var religiøs tro.⁴⁴ En sentral og fundamental forandring som kom med opplysningstiden var utviklingen av en paradoksal og nær selvmotsigende forståelse av den menneskelige person. Med denne perioden fikk mennesket en mer opphøyd status, og menneskets evner ble tilsvarende ansett som opphøyd. Opplysningstiden satte mennesket, og ikke Gud, på hovedscenen i historien. I motsetning til middelaldersk og reformasjonstankegang, som anså mennesket som viktig så langt som det hadde sin plass i Guds handling i historien, så avgjorde opplysningstenkere Guds verdi ut ifra hans rolle i deres egne liv. Gud ble flyttet ned fra sin trone i den høyeste himmel, som de gotiske katedralene pekte opp mot, og plassert i det menneskelige anliggendes sfære. Menneskets opphøyde status ble også tillagt en mer optimistisk antropologi. Større intellektuell og moralsk evne ble tillagt menneskeheten enn det ble gjort i tradisjonell teologi.

Vektleggingen av fornuftens stemme fra det indre, fremfor Guds stemme fra oven, åpnet veien for en orientering mot det 'iboende', noe som har karakterisert moderne teologi siden Decartes. I tillegg til revolusjonen innen filosofi så var opplysningen også en revolusjon innen vitenskap, og dette markerte et skarpt skille fra det middelalderske verdenssyn. Sentralt var utviklingen innen kosmologi, sterkt preget av Copernicus sin oppdagelse av at jorden ikke var sentrum i universet. Dette medførte at en gikk bort i fra synet på universet som inndelt i tre deler, og som preget middelalderen; himmel – jord – helvete. En mulig enda mer fundamental endring som den vitenskapelige revolusjonen medførte, var forståelsen av den fysiske verden

---

⁴⁴ Følgende avsnitter bygger på Hibert : *Transforming Worldviews* s.305, Grenz & Olson: *20th-Century Theology*, s.16-22, O'Brien : *Ephesians* s.468-469 og McGrath: *Christian Theology* s. 324.

og hvordan man omtalte den i språk og terminologi. En gikk fra kvalitativ til kvantitativ terminologi.

Om fornuften var fokuset for tenkningen i denne perioden, fulgte også en del andre prinsipper med fornuften og dermed utgjorde et mer fullkomment bilde. Noen av de viktigste av disse var autonomi, natur, harmoni og fremskritt. Personlig bruk av fornuft lå i hjertet av opplysningens fokus på autonomi.

Religion ble også preget av denne utviklingen. Både vitenskapsmenn og teologer skilte mellom "naturlig religion" og "åpenbart religion". Førstnevnte var Guds eksistens og morallover som var kjent av alle mennesker og kunne vises til gjennom fornuften. Sistnevnte var doktriner som Bibelen og kirken underviste i. Sistnevnte fikk økende kritikk mot seg, mens førstnevnte ble opphøyd som sann religion. Rasjonell kritikk av troen på Jesu oppstandelse skapte tvil om en kunne tale om noen seier over døden. Og i tilknytning til dette kom også konseptet om en personlig djevel i form av Satan under lignende kritikk. Sammen med tanken om at menneskeheten ble holdt i undertrykkende grep av sataniske krefter, representert med synd og ondskap, ble dette avfeid som utdatert overtro.

Senere, på tidlig 1900-tallet, så også forsøkene på å 'av-mytologisere' Bibelen dagens lys.⁴⁵ Som et resultat av den historisk-kritiske metode, hadde en begynt å avdekke mytologiske elementer i Bibelberetningen. Dette kom klarest frem i de kristologiske temaene i den tidlige kirken. Teoretikere hevdet at NT reflekterte bruken av mysteriereligioners myter, og da spesielt myten om en frelser-Gud som steg ned på jorden, for å beskrive Jesu kristi verk. Liberalteologer løste denne utfordringen med å velge å 'skjære bort' mytologiske elementer i sin helhet for å finne sannhetene i evangeliet. En av dem som tok avstand fra dette var Rudolf Bultmann. Bultmann hevdet at med å fjerne myten, mistet man også evangeliet. Liberal teologer hadde redusert evangeliet til prinsipper om religion og etikk, og dermed gjort Kristendom om til en ahistorisk religion. Bultmann fremhevet tolkning av mytiske elementer som løsning. De mytiske elementene skulle ikke fjernes, men tolkes og forstås i lys av deres underliggende eksistensielle mening. Dette var nødvendig for 'bygge bro' over kløften mellom vår tids moderne tankemønstre og tiden de Bibelske tekstene var skrevet i. Bultmann definerte myte som en tankeform som representerte transcendentale realiteter i jordisk terminologi. Dette kunne føre til at en tolket en hver Guds handling i historien på en slik måte, noe Bultmann selv avfeide på det sterkeste. For å møte nettopp dette, utviklet han enda en ny

---

⁴⁵ Se Grenz & Olson: *20th-Century Theology*, s.89-90.

tolkningsmåte ved å hevde at myte var alt som ville bli ekskludert fra orienteringen mot naturlig vitenskap, som karakteriserte det moderne tankesett. I følge Bultmann er 'av-mytilogisering' den riktige måten å forstå mytilogisk terminologi på. Myte er ikke bare problematisk fordi det gjør det kristne budskapet uakseptabelt for det moderne tankesett, men fordi det forvrenger selve budskapet og hindrer genuine møter med evangeliet. Bultmann hevder at 'av-mytilogiserings' programmet er rettferdiggjort ut i fra nødvendigheten for å gjøre evangeliet aktuelt for mennesker i dagens samfunn. En hver som hører evangeliet må bli eksistensielt konfrontert med realiteten av den transcendentale Gud, ifølge Bultmann.

Utfordringene med Bultmanns teori er at det åpner for individuell vurdering av hva som er myte og hva som er det 'genuine' evangeliet. Det er også problematisk at en tilpasser Guds ord og Bibelens budskap etter tiden mennesker lever i og etter denne verden. Evangeliet kaller til tro og etterfølgelse. Budskapets radikalitet kommer frem nettopp av at Jesus kaller de troende til å følge ham, fremfor å vandre på denne verdens vis. Guds ord er tidløst, og fra evighet av til evighet. En stor fare som ligger i slik av-mytilogisering er avfeielten av Satans og ondskapens eksistens. Jesu seier på korset var nettopp over Satan og mørkemaktene. Tar en bort sistnevnte risikerer en å gjøre korset til en ren symbolsk handling, hvor Jesus døde for synden som noe rent konseptuelt. Kristne må, som Paulus viser til i Ef 6,10-17, alltid være klar over at fienden eksisterer i høyeste grad, og krigen er reell og pågår for fullt. Har en overbevist seg selv om at en fiende ikke eksisterer, blir en et lett bytte når denne bestemmer seg for å angripe. Djevelen er lett å oppdage og avsløre for den han er, da han vandrer rundt som en brølende løve og ser etter dem han kan sluke. Er en ikke bevisst på dette og på vakt, er det stor fare for at en heller ikke alltid står klar med *Guds fullrustning*. For å seire i krig må en kjenne sin motstander, aldri undervurdere denne og aldri snu ryggen til. Bultmanns av-mytilogiserings program, og tilsvarende moderne teologiske fremstøt, står i fare for å tilslutt gavne djevelen mer enn kirken.

I sitt kosmiske perspektiv deler Efeserbrevet sin tids verdenssyn om onde åndemakter i himlene. Det har vært en rekke forsøk i nyere tid på å tilpasse håndteringen av konseptet om maktene i Corpus paulinum slik at den kommer overens med moderne teologi. Walther Wink sitt arbeid er det største og mest fremtredende bidrag til denne diskusjonen.⁴⁶ Det viktige her er likevel å sette en grense mellom tilpasning og eksegese. Demytilogiseringen av maktene, ved å omgjøre dem til å representere samfunnsstrukturer, kan være et nyttig bidrag innen

---

⁴⁶ Se Lincoln & Wedderburn: *The Later Pauline Letters*, s.157.

omtolkning av tekstene. Men en må holde fokus på at omtolkning er nettopp det som ordet betyr. Selv om Wink sitt argument er at maktene i NT ikke har en egen åndelig eksistens, men heller er den indre eller åndelige essensen av en institusjon eller stat, så kan det ikke betviles at det i Efeserbrevet handler om overnaturlige åndelige vesener. Argumenter, som det Wink gir, feiler i gjøre rettferdighet mot den historiske konteksten i NT hvor tro på åndelige realiteter var utbredd. De gir ikke en tilfredsstillende forklaring på eksplisitte uttalelser om åndemakter hos Paulus eller andre NT forfattere, og de har betydelige mangler både teologisk og hermeneutisk.

På den andre siden, selv om en er villig til å se et personlig sentrum av ondskap bak okkulte manifiseringer eller stille spørsmål ved om den vestlige verden har sagt siste ord om realitetens natur, så rettferdiggjør ikke dette en ren tilpasning av den kosmiske demonologien i Efeserbrevet til dagens teologi. Wink sin feilaktige lesning av Efeserbrevet i sin kontekst i det første århundre kan likevel gi oss en brukbar lese måte av brevet i vår egen kontekst, da dette gjør at en kan trekke en analogi mellom *makter*, *åndemakter*, *verdens herskere* og *ondskapens andehær* og systemer, strukturer og institusjoner i vårt samfunn.⁴⁷ I sistnevnte ligger en drivkraft som kan være av det gode eller det onde og som er mer en summen av effekten av et hvert individs handlinger som representerer dem, eller noen av deres tydelige manifiseringer. NT taler om hvordan hele verden ligger under for *den ondes* makt. Eks: 1 Kor 2,6-10. Satan og hans horder eksisterer for å påføre verden og menneskeheten deres ondskap og destruktive påvirkning på alle nivåer. Et slikt syn gir et perspektiv som anerkjenner at kampen mot urettferdige sosiale strukturer *ikke er mot blod og kjøtt* (Ef 6,12), men involverer en åndelig dimensjon som gjør åndelige stridsmidler nødvendige. *Ta derfor på dere Guds fullrustning, for at dere skal kunne gjøre motstand på den onde dag og bli stående etter å ha overvunnet alt* (6,13).

4.2.2 La oss styre av frykt

Kristne skal ikke bekymre seg eller frykte noe (Matt 6,25-34/Luk 12,22-31). Frykt er et av djevelens beste og mest effektive våpen. Frykt er et 'klasevåpen' som, når det treffer målet, sprer intoleranse, fordommer, fremmedfrykt, fremmedgjøring, isolering, splittelse og hat. Slik har frykt også potensialet til å bli et masseødeleggelsesvåpen. Dette gjelder ikke bare overfor

---

⁴⁷ Se Lincoln & Wedderburn: *The Later Pauline Letters*, s.158.

våre fiender, men det er også ment for å skape indre strid i den kristne hær. Men fryktens ødeleggende effekt virker bare om vi lar den, Joh 14,1: *La ikke hjertet bli grepet av angst. Tro på Gud og meg!*

Med *troens skjold* vil en *slukke alle den ondes brennende piler* (Ef 6,16). Og Gud gir hele sin *fullrustning* til de troende nettopp for at de skal vite at de alltid er helt beskyttet når de ikler seg denne. *Militia Christi* kan bare nå sitt fulle potensiale om alle kristne står samlet og forent, slik som kirken skal være Jesu legeme på jorden. Og den beste strategien i kampen mot det onde er betingelsesløs nestekjærlighet overfor ens medsoldater og ens fiender.

4.2.3 Feilbruk av Guds fullrustning

Kristne må være klar over at *Guds fullrustning* er til beskyttelse, og dermed av defensiv karakter.⁴⁸ Den eneste offensive delen av rustningen er *Åndens sverd*. Dette sverdet er og til å beskytte seg selv mot fiendtlige angrep med. En har sverdet beredt når en står klar med *fredens evangelium som sko på føttene* (Ef 6,15). Enten en har 'bitt seg fast' og holder en posisjon, eller når en rykker fremover i forkynnelsen av evangeliet. *Guds fullrustning* er ikke ment til å brukes for å angripe, selv om forkynnelsen av evangeliet innebærer offensive operasjoner.

Innenfor karismatiske miljøer leses Ef 6,10-17 gjerne i mer offensiv betydning. Et eksempel på slik tolkning er Derek Prince sin bok *Spiritual warfare*. Her skriver han om hvordan de kristne skal gå ut i krigen og aktivt angripe djevelen og hans styrker overalt i verden. Han tar også på seg å beskrive fienden i detalj ut i fra egne tolkninger av Bibeltekster, og slutninger basert på Bibelen. *Spiritual warfare* er skrevet som en ren krigsinnstruks basert på Bibelen og moderne krigføring, og med bilder fra dagens våpenteknologi.

Derek Prince skriver i sin bok om åndelig krigføring at selv sverdet når ikke lengre en armen som bærer det. I følge ham er det ikke noen av de defensive delene i rustningen som kan gjøre oss i stand til å gå løs på Satans befestede posisjoner, slik Paulus omtaler det i 2 Kor 10,4-5. Prince fremholder at vi må fokusere på det offensive. Vi må gripe til de offensive våpnene som vil gjøre oss i stand til å angripe og knuse Satans posisjoner. Vi må innse vår forpliktelse til å gå på offensiven og aktivt angripe Satans rike. Prince begrunner dette med at ingen hær har noen gang vunnet en krig med å være på defensiven. Vi vil aldri vinne krigen gjennom

⁴⁸ Følgende avsnitter bygger på Prince: *Spiritual warfare* s.95-101.

tilbaketrekning eller bare ved å holde vår posisjon. Så lenge Satan holder kirken i forsvarsposisjon, vil hans rike ikke bli styrtet. Vi må sette oss i angrepsposisjon. Gud avværnet Satans rike gjennom korset. Han dro Satans rikes representanter ut i offentligheten, og han triumferte over dem med korset. En triumf er en markering av en seier som alt er vunnet. Det er en offentlig demonstrasjon av at en fullkommen seier er oppnådd. Jesus oppnådde ikke en seier for seg selv på korset. Seieren hadde Jesus allerede. Jesus oppnådde seieren på vår vegne, som vår representant. Hans seier er vår seier, 2 Kor 2,14: *Men Gud være takk, som i Kristus alltid fører oss frem i triumftog og gjennom oss sprer duften av kunnskapen om ham over alt.*

Vi skal alltid representere Guds triumf alle steder. Gud vil demonstrere offentlig seieren Kristus oppnådde for oss. Dette er seieren over Satan og mørkemaktene. Seieren skal virke gjennom oss. Verden kan bare se Kristi seier når vi demonstrerer hva den innebærer. Seieren er oppnådd av Kristus, men vår oppgave er å vise hva seieren som Jesus alt har oppnådd over Satan og hans rike innebærer. Prince fremhever at dette kan vi bare gjøre ved å gå fra å være på defensiven til offensiv handling.

4.2.4 Tillegge Satan og hans hær overdrevet fokus

Prince viser til at Paulus i Ef 6,12 gjør det klart at vi, som kristne, er involvert i en kamp på liv og død mot et velorganisert rike, befolket av onde og opprørske ånder, og deres rikes hovedkvarter er i himmelrommet.⁴⁹ Selv etter det første opprøret og etter at djevelen var kastet ned på jorden, hadde djevelen likevel tilgang til Gud i det himmelske. Job 1,6-7 og 2,1-2 viser dette. Når Guds engler kom og presenterte seg for Herren, var Satan midt iblandt dem. Prince peker på at det ser ut som om de andre engelene ikke klarte gjenkjenne Satan for hvem han var, og dette kan ha sin forklaring i 2 Kor 11,14. Herren forviser ikke Satan i tekstene fra Jobs bok, men forholder seg til Satan med at Han har samtale med ham. Akkurat som Satan var anklageren mot Job, slik er han også anklageren mot kristne.

Prince fremholder synet om at det er flere himler. I følge Prince gir konseptet om at den ondes hovedkvarter befinner seg mellom jorden og Gud en forklaring på hvorfor kristne kan oppleve det som en kamp å bli bønnhørt. Kristne innser ikke alltid hvor vanskelig det er å nå frem til

---

⁴⁹ Følgende avsnitter bygger på Hiebert: *Transforming Worldviews* s.305 og Prince: *Spiritual warfare* s.17-30.

Gud med bønn. Vi ber en bønn etter Guds vilje, vi tror Gud hører etter, men svaret lar vente på seg. Dette kan ha flere forklaringer, men en av dem er uansett at kristne er i krig. Og kommunikasjonen må gå gjennom fiendens linjer og Satans hovedkvarter for å nå opp til Gud. Daniels bok har ifølge Prince et eksempel på åndelig krigføring, og som også kaster lys over det som omtales i avsnittet over. Daniel beskriver i Kap 10 hvordan han ba og søkte hos Gud etter en åpenbaring om fremtiden til Israelsfolket. I tre uker ba han intensivt og ventet på Gud. Når tre uker var omme, kom en engel sendt fra himmelen med svar til Daniel. Daniels bønn(er) ble hørt alt første dagen, og da ble også engelen sendt ut. Årsaken til at det tok tre uker før engelen nådde frem, ifølge Prince, er at engelen måtte kjempe seg gjennom fiendtlig territorium, under motstand fra Satans engler. Når Daniel ba på sitt sted på jorden, satte han hele himmelen i bevegelse, både Guds og Satans engler. Dette eksemplet skal også vise oss bønnens kraft og effektivitet.

Vårt fokus skal alltid være Kristus. I vårt nærmeste perifere syn er engleskarene. I vårt ytre befinner de onde maktene seg. Vårt budskap er seierens, håpets, gledens og frihetens budskap, for vi har den Hellige Ånds kraft til å beseire ondskaper med. Det kosmiske slaget er over. Vi er budbringere som kan erklære overfor verden at Kristus er Herren over alt i himlene og på jorden. For all autoritet er alt gitt til Jesus, den oppstandne Herre (Matt 28,18).

Kapittel 5

Oppsummering

Ef 6,10-17 er en like aktuell og viktig tekst idag som den var den gang den ble skrevet. Feltoget som ble innledet med Jesu avgjørende seier på korset vil fortsette helt til den siste dag, når Menneskesønnen kommer med himmelens skyer.

Krigen er en hellig krig mot Satan og mørkemaktene. Kristne idag møter fienden overalt og i alt som ikke er av Gud, på samme måte som kristne på Paulus sin tid. Kristne i dag opplever og møter det samme som kristne gjorde under Romerriket rundt om i verden. Religiøs og politisk forfølgelse, press fra omgivelser om å tilpasse sin tro og religiøse praksis til samfunnet de lever i, fremmedgjøring, utstøtelse, religiøs konkurranse og påvirkning,

isolering, vranglære og trakasering. Djevelen angriper sjelden i åpent lende. Han angriper i det skjulte, kamuflert og under dekke av å representere det gode. Derfor bruker djevelen overnevnte taktikker, fremfor å konfrontere kristne direkte, slik han gjorde med Jesus når Jesus ble fristet. Det moderne samfunn gir djevelen stadig nye fronter å angripe fra gjennom stadig utvikling innen teknologi, naturvitenskap, forskning, menneskelig kunnskap, media og kommunikasjon. I samfunn som vårt eget, hvor konseptet om djevelen og onde makter regnes som overtro og/eller avleggs for dagens kirke, har djevelen enda bedre forutsetninger for å sette inn sine angrep. Derfor er Paulus sin avarsel om å *stå imot djevelens listige angrep* like viktig, om ikke enda viktigere, for dagens samfunn som for det samfunnet Efeserbrevet ble skrevet i. Fremskrittet, utviklingen og moderniteten har medført at en ikke forholder seg til den åndelige verden og åndemakter slik som i det antikke verdenssyn, og det kan gjøre en mindre bevisst på åndemaktenes innflytelse og påvirking. Dette er det Paulus, og NT generelt, forsøker å gjøre kristne gjennom alle tider bevisste på. Paulus bruker krigsmetaforikken i Ef 6,10-17 for å få kristne til å innse at de står ved frontlinjen i konflikten mellom det gode og det onde. De kristne er Guds hær som kjemper mot djevelen og hans styrker. Og Paulus understreker at selv om den fysiske fienden som regel er mennesker, så er det ondskapen som virker gjennom menneskene som er den virkelige fienden. Dette gjelder enten motstanden kommer fra enkeltindivider, institusjoner, styresmakter eller samfunnsstrukturer.

Gud tilbyr oss som kristne sin fullrustning i denne kampen, og med Ef 6,10-17 gir Paulus en detaljert forklaring av denne rustningens deler, deres hensikt og funksjon, samt instruksjoner om taktikk på slagmarken. Paulus bygger dette på et solid fundament. Han bruker i første omgang helligkrig tradisjonen i GT, hvor Gud beordrer krig og selv fører krig mot sine og sitt folks fiender. *Guds fullrustning*, som blir introdusert i GT, er allerde testet og utprøvd av Gud, og den blir også oppnevnt som Messias sin utrustning. Den andre delen av fundamentet som Paulus bruker er evangeliet. Dermed har kristne ikke bare en velutprøvd utrustning, men den er også modernisert og oppgradert for å kunne gi den aller beste beskyttelse mot alt djevelen kaster imot oss, helt til den siste dag.

For å seire i kampen for det gode mot det onde må kristne stå sammen. Paulus har som en rød tråd gjennom hele Efeserbrevet fremhevet at kristne er forent til et legeme i Kristus. Dette er kirken. Kirken er Guds arme, og hver kristen er en soldat i denne armeen. Den må stå samlet på slagmarken om den skal kunne utnytte sin fulle styrke, og hver soldat må alltid være beredt på å kjempe for seg selv og for sine medsoldater. Slik vil også hver kristen få utnyttet *Guds fullrustning* best mulig. Men en hver kristen kan likevel være trygg på at en har all den

beskyttelse og styrke en trenger til å stå imot angrep også når en er på egenhånd. Og alle kristne kan kjempe med selvtillit og pågangsmot under alle forhold, vel vitende om at seieren alt er vunnet og at dagen for kirkens endelige seier, som er fiendens totale utslettelse, nærmer seg stadig.

Litteratur

Primærlitteratur:

Eberhard & Erwin Nestle. Red. Barbara & Kurt Aland, Johannes Karavidopoulos, Calo M. Martini, Bruce M. Metzger. *The Greek New Testament*. 4.reviderte utgave. Deutsche Bibelgesellschaft. United Bible Societies.

Rahlfs-Hanhart. Red. Alfred Rahlfs & Robert Hanhart. *Septuaginta*. Revidert utgave. Deutsche Bibelgesellschaft.

DEN HELLIGE SKRIFT BIBELEN - DET GAMLE OG DET NYE TESTEMENTE. Bibelselskapet 2011.

Hjelpemidler:

Bibelworks Versjon 8

Danker, Frederick William. *A Greek-English Lexicon of the New Testament and other Early Christian Literature*. 3.utgave. Revidert og redigert. Basert på Walter Bauers verk. Chicago: The University of Chicago Press, 2000. (Forkortet: BDAG)

Green, Joel B. (Red.) *Hearing The New Testament. Strategies for Interpretation*. Grand Rapids, Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company, 1995.

Fee, Gordon D. *New Testament Exegesis. A Handbook for Students and Pastors*. 3.ugave. Louisville, Kentucky: Westminster John Knox Press, 2002.

Hornby, A.S. *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English*. 5.utgave. Oxford: Oxford University Press, 1995.

Leivestad, Ragnar. *Nytestamentlig gresk grammatikk*. 3.utgave. Oslo: Universitetforlaget, 2003.

Synnes, Martin. *Hvordan arbeide med Nytestamentlige Tekster. En innføring i Bibelfaglig Metode*. Revidert og utvidet utgave. Oslo: Kolofon Forlag AS, 2008.

Taule, Ragnvald. *Escolas Ordbok. Bokmål*. 2.utgave. Oslo: Escola Forlag, 1999.

Sekundærlitteratur:

Beale, G.K. & Carson, D.A. (Red.) *Commentary on the New Testament Use of the Old Testament*. Grand Rapids, Michigan: Baker Academic, 2007.

DeSilva, David A. *An Introduction to the New Testament. Contexts, Methods & Ministry Formation*. Downers Grove, Illinois: IVP Academic, 2004.

Grenz, Standley J. & Olson, Roger E. *20th-Century Theology. God & the World in a Transitional Age*. Downers Grove, Illinois: InterVarsity Press, 1992.

Hiebert, Paul G. *Transforming Worldviews. An Anthropological Understanding of How People Change*. Grand Rapids, Michigan: Baker Academic. A division of Baker Publishing Group, 2008.

Hoehner, Harold W. *Ephesians. An Exegetical Commentary*. Grand Rapids, Michigan: Baker Academic, 2002.

Lincoln, Andrew T. *Ephesians*. Volume 42 World Biblical Commentary. Dallas: Inc. Nashville, 1990.

Lincoln, Andrew T. & Wedderburn, A.J.M. *The Theology Of The Later Pauline Letters*. New Testament Theology. Cambridge: Cambridge University Press, 1993.

McGrath, Alister E. *Christian Theology. An Introduction*. 5 utgave. King's College, London: Wiley-Blackwell. A John Wiley & Sons, Ltd. Publication, 2011.

McGrath, Alister E. (Red.) *The Christian Theology Reader*. 4 utgave. King's College, London: Wiley-Blackwell. A John Wiley & Sons, Ltd. Publication, 2011.

O'Brien, Peter T. *The Letter To The Ephesians*. The Pillar New Testament Commentary. Grand Rapids, Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company, 1999.

Prince, Derek. *Spiritual Warfare. Headquarters: The Heavenlies; The Battlefield: our Minds!* Charlotte: Derek Prince Ministries, International, 1987.

Artikler:

Kartveit Magnar: "Kjem ideen om heilag krig frå den heilage skrifta?", 2013. Manuskript stilt til disposisjon av forfatter. Skal publiseres i teologisk tidsskrift.